

ยูเครนกับตัวแบบ CAGE: การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมือง ระหว่างประเทศเพื่อการเปิด ตลาดใหม่ของไทย*

ณัฐนันท์ คุณมาศ**

Abstract

The research paper adopts the approach of international political economy (IPE) alongside Pankaj Ghemawat's CAGE model to measure four distances: cultural (C), administrative (A), geographic (G), and economic (E) so as to give a proper assessment and desirable suggestions for establishing economic cooperation between Thailand and Ukraine. Such a task is considered as both opportunities and challenges of an attempt to penetrate this emerging market after the collapse of the Soviet Union. According to the study, the cultural discrepancies between Ukrainian and Russian identities, trilateral political divisions, geographical limitations, and transition economy do not generate significant risks or hinder Thailand's economic interaction with Ukraine. However, the relations should be proceeded with awareness in sensitive industrial businesses and Thailand should keep an eye on this emerging and potential market closely.

Keywords: CAGE model, Ukraine political economy, emerging market, Thai-Ukraine economic relations

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง ยูเครนกับตัวแบบเคจ: การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศเพื่อการเปิดตลาดใหม่ของไทย โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรองผู้อำนวยการศูนย์ยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้วิเคราะห์เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศประกอบกับการใช้ตัวแบบวัดระยะห่าง CAGE ที่พัฒนาโดย Pankaj Ghemawat อันประกอบด้วย วัดวัฒนธรรม (cultural distance) ระยะเบียดการบริหาร (administrative distance) ภูมิศาสตร์ (geographic distance) และสภาพเศรษฐกิจ (economic distance) เพื่อประเมินโอกาสและสร้างข้อเสนอแนะในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและยูเครน ซึ่งอาจเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายในการเปิดตลาดใหม่ (emerging market) ภายหลังจากล่มสลายของอดีตสหภาพโซเวียต จากการศึกษาพบว่า สิ่งกีดขวางทั้งทางวัฒนธรรมระหว่างอัตลักษณ์ยูเครนดั้งเดิมและอัตลักษณ์รัสเซีย ความขัดแย้งของสามกลุ่มอำนาจทางการเมือง ข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนผ่านไม่ได้สร้างความเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญหรือปิดกั้นการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทย แต่ควรระวังในธุรกิจอุตสาหกรรมที่อ่อนไหวและจับตามองถึงความเป็นไปในตลาดใหม่ที่มีศักยภาพแห่งนี้อย่างยิ่ง

คำสำคัญ: ตัวแบบ CAGE, เศรษฐกิจการเมืองยูเครน, ตลาดใหม่, ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-ยูเครน

บทนำ

ยูเครนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของภูมิภาคยุโรปกลางได้แยกตัวจากอดีตสหภาพโซเวียตเป็นรัฐอิสระภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็นจากการทำลายกำแพงเบอร์ลินในปี 1989 และการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี 1991 ระบอบประชาธิปไตยของประเทศยังมีความเปราะบาง และยังคงอยู่ในกระบวนการปฏิรูปมาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด อย่างไรก็ตาม ยูเครนกลับมีการเติบโตของเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว กล่าวคือมีการเติบโตทางเศรษฐกิจในทิศทางบวกตั้งแต่ปี 1999 เป็นต้น (Bergsten 2009, xiii) ถึงแม้จะเข้าสู่ช่วงภาวะวิกฤติเศรษฐกิจโลก ซึ่งส่งผลให้การเจริญเติบโตติดลบในช่วงปี 2009 แต่ยูเครนสามารถกลับมามีการเจริญเติบโตที่เป็นบวกอีกในปี 2010 และ 2011 (CIA World Factbook 2012) ซึ่งเป็นสถิติที่หาได้ยากในหมู่ประเทศยุโรปอื่น

นอกจากนั้นยูเครนมีการขยายตัวในภาคส่งออกอย่างมาก ซึ่งมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในทศวรรษที่ 2000 เนื่องจากความต้องการเหล็กและเคมีภัณฑ์ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกส่วนใหญ่จากตลาดขนาดใหญ่อย่างจีนและรัสเซียและจากนโยบายมุ่งตะวันตกของยูเครนนั้นส่งผลให้ปริมาณการค้ากับสหภาพยุโรปเพิ่มขึ้นมากตามลำดับ (CIA World Factbook 2012, 13-15) ความพยายามในการเปิดตลาดของยูเครนนั้น สามารถขยายและรองรับการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ (Foreign Direct Investment—FDI) เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการปฏิวัติสีส้ม ในช่วงการบริหารงานของ Viktor Yushchenko (CIA World Factbook 2012, 17) โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมเหล็กและยานยนต์ เกษตรกรรม สินค้าอุปโภคบริโภค และภาคการธนาคาร เป็นต้น

จากข้อได้เปรียบของยูเครนข้างต้นเป็นปัจจัยให้ประชากรยูเครนมีรายได้และความต้องการบริโภคเพิ่มสูงขึ้น มูลค่าการนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น รถยนต์ สินค้าอาหารสด อาหารแปรรูป และสิ่งทอ มีอัตราการขยายตัวอย่างมาก จึงนับเป็นโอกาสดีของไทยที่มีความได้เปรียบในสินค้าดังกล่าวจะสามารถขยายการค้าการลงทุนสู่ยูเครนซึ่งเป็นตลาดที่ขยายตัวทางด้านอุปสงค์และมีขนาดใหญ่ โดยไทยมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับยูเครนตั้งแต่ปี 1992 และมีการจัดทำความตกลงทางการค้าสองฝ่ายทั้งในระดับรัฐบาลระหว่างไทยและยูเครน และระหว่างสภาหอการค้าแห่งราชอาณาจักรไทยกับสภาหอการค้าและอุตสาหกรรมแห่งสาธารณรัฐยูเครน (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ปี 2554) นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวจากยูเครนเป็นกลุ่มตลาดใหม่ที่เริ่มขยายตัว โดยจำนวนนักท่องเที่ยวชาวยูเครนที่เดินทางมาไทยประมาณ 41,532 คนในปี 2011 (สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง 2555)

ยูเครนเป็นประเทศคู่ค้าอันดับสามของไทยในกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช หรือ CIS (Commonwealth of Independent States) รองจากรัสเซียและอาเซอร์ไบจาน มีปริมาณการค้ารวมระหว่างไทยกับยูเครนในปี 2010 มูลค่า 683 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากเดิมในปี 2009 296.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (มูลค่ารวม 385.91 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) โดยไทยเป็นฝ่ายขาดดุลการค้าโดยส่งออกไปยูเครน 106 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในขณะที่ปริมาณการนำเข้ามีมูลค่า 577 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สินค้าส่งออกที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องไฟฟ้า ผลไม้กระป๋อง ผลิตภัณฑ์พลาสติก อัญมณีและเครื่องประดับ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์ยาง เป็นต้น สินค้านำเข้าที่สำคัญ เหล็ก เหล็กกล้า ยานเกราะ ล้อยาง สินแร่โลหะอื่นๆ ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืช ไม้ซุง และไม้แปรรูป ในปี 2009 ไทย

นำเข้าเหล็กจากยูเครนร้อยละ 4.35 ของการนำเข้าเหล็กจากต่างประเทศ ซึ่งเหล็กมีสัดส่วนถึงร้อยละ 83.24 ของมูลค่าสินค้านำเข้าจากยูเครน (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ 2554) ซึ่งจะเห็นได้ว่าทิศทางการค้าระหว่างไทยกับยูเครนเป็นผลมาจากมูลค่าการนำเข้าเหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์จากยูเครนของไทยที่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงทุกปี

ภายหลังการทลายกำแพงเบอร์ลินและการล่มสลายของอดีตสหภาพโซเวียตในปี 1989 และปี 1991 ตามลำดับ โอกาสในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกันเริ่มมีทิศทางที่ดีขึ้น ทั้งเนื่องจากความแตกต่างทางอุดมการณ์ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินความสัมพันธ์เหมือนในอดีต และศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ทั้งสองประเทศมีอยู่นอกจากนี้ตลาดการค้าดั้งเดิมของไทยไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ก็เริ่มอยู่ในภาวะอิ่มตัวสำหรับการค้าและการลงทุนของไทย ทั้งในเรื่องอุปสรรคทางการแข่งขัน กำลังซื้อที่ลดลงจากวิกฤติเศรษฐกิจ และมาตรการปกป้องทางการค้าในหลายรูปแบบ (ณัฐนันท์ คุณมาศ 2551) อย่างไรก็ตาม อุปสรรคทางด้านสังคมวัฒนธรรม รูปแบบการบริหาร สภาพทางภูมิศาสตร์ และระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ควรนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและใช้ในการประเมินโอกาสและสร้างข้อเสนอแนะในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและยูเครนต่อไป

กรอบความคิดและระเบียบวิธีวิจัย

ในงานวิจัยโอกาสทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-ยูเครน ผู้วิจัยประเมินโอกาสทางเศรษฐกิจและระบุนโยบายและธุรกิจที่เป็นไปได้ โดยใช้ตัวแบบ CAGE ในการวิเคราะห์ซึ่งพัฒนาโดย Pankaj Ghemawat นักวิชาการเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ

ที่ปรับใช้วิธีการศึกษาตัวแบบแรงดึงดูด (gravity model) ของเซอร์ไอแซค นิวตัน มาเพื่ออธิบายปฏิสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (Ghemawat 2007, VIII) การวัดระยะห่างโดยตัวแบบ CAGE ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า โลกปัจจุบันอยู่ในสภาวะกึ่งโลกาภิวัตน์ (semi-globalization) ซึ่งให้ความสำคัญกับพรมแดนทางกายภาพที่ยังคงบทบาทสำคัญซึ่งทำให้กระบวนการโลกาภิวัตน์ไม่สามารถบรรลุได้อย่างสมบูรณ์ ต่างจากวาทกรรมโลกไร้พรมแดนและโลกแบนของ Thomas Friedman (Friedman 2005) หรือโลกาภิวัตน์ของตลาด (globalization of markets) และโลกาภิวัตน์ทางการผลิต (globalization of productions) ซึ่งเป็นกระแสหลักของระบบเศรษฐกิจโลก (Ghemawat 2007, IX)

จากสภาวะกึ่งโลกาภิวัตน์ดังกล่าว ปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ หรือในที่นี้ คือ ไทยและยูเครนยังขึ้นอยู่กับสิ่งกีดขวางและอุปสรรคต่างๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างกัน อันประกอบไปด้วย ระยะห่างทางวัฒนธรรม (cultural distance) ระยะห่างทางระเบียบการบริหาร (administrative distance) ระยะห่างทางภูมิศาสตร์ (geographic distance) และระยะห่างทางเศรษฐกิจ (economic distance) หรือเรียกตามอักษรนำของแต่ละระยะห่างว่า “ตัวแบบ CAGE” (ดูตารางที่ 1) องค์ประกอบทั้งสี่มีความเกี่ยวเนื่องกัน เช่น ประเทศที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดติดทางการบริหาร และอยู่ในเขตการค้าเสรีเดียวกัน มักจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดติดทางด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และภูมิศาสตร์ด้วย กระนั้นก็ตามการแยกประเภทตัวชี้วัดทั้ง 4 ประการสามารถสร้างความท้าทาย (challenges) และโอกาส (opportunities) ที่แตกต่าง

กันได้ ซึ่งถ้าวัดปัจจัยทั้ง 4 ประการจะช่วยให้เราสามารถหลีกเลี่ยงการพิจารณาข้อแตกต่างหรือระยะห่างอย่างขาดเหตุผล (physic distance) ซึ่งมาจากสัญชาตญาณและความเชื่อในอดีต โดยใช้หลักฐานที่เห็นได้จริงมาประกอบการวิเคราะห์

กรณีศึกษาในปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-ยูเครนโดยใช้ตัวแบบ CAGE สามารถเป็นตัวช่วยในการศึกษาความแตกต่างและระดับความแตกต่าง (degree of differences) มากกว่าที่จะศึกษาในเชิงสัมบูรณ์ (absolute term) ที่มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างความแตกต่างและความคล้ายคลึง ดังนั้นตัวแบบ CAGE จะทำการศึกษาในความแตกต่างที่เกิดจากบริบทเฉพาะเหตุการณ์หรือความสัมพันธ์ ใจความสำคัญของตัวแบบ คือ การศึกษาความแตกต่างในความแตกต่าง (difference of difference) รวมทั้งการสร้างฐานคิดในการแยกแยะระดับความแตกต่าง โดยเปรียบเทียบประเทศที่มีความใกล้เคียงและห่างไกลโดยสัมพันธ์จากเกณฑ์การพิจารณา (Ghemawat 2007, 33) นอกจากนั้นตัวแบบ CAGE สามารถประเมินได้มากกว่าดัชนีชี้วัดความสามารถทางการแข่งขันของที่ประชุมเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum) ซึ่งให้ข้อมูลทางคุณลักษณะทางเศรษฐกิจของประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งจัดลำดับการเปิดรับการลงทุน (degree of openness) ต่อเศรษฐกิจโลกที่วัดจากการกำหนดอัตราภาษีศุลกากร การจำกัดการนำเข้า การให้สิทธิพิเศษทางการค้า (trade preferences) ซึ่งจะเป็นบริบทที่สำคัญ เมื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ของประเทศต่างๆ ในระดับพหุภาคี แต่การพิจารณาจากตัวแบบ CAGE จะสนใจความสัมพันธ์ในรูปแบบทวิภาคีด้วย

ตารางที่ 1 ตัวแบบ CAGE ในการวิเคราะห์ระดับประเทศ

	ระยะห่างทางวัฒนธรรม	ระยะห่างทางระบบการบริหาร	ระยะห่างทางภูมิศาสตร์	ระยะห่างทางเศรษฐกิจ
การวิเคราะห์จับคู่ระหว่างสองประเทศในระดับทวิภาคี	<ul style="list-style-type: none"> - ความแตกต่างทางภาษา - ความหลากหลายทางเชื้อชาติและการขาดความเชื่อมโยงกันระหว่างเชื้อชาติต่างๆ - ความแตกต่างทางศาสนา - การขาดความไว้วางใจ - ค่านิยม ความเชื่อ และปทัสถาที่แตกต่างกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีสายสัมพันธ์ทางอาณานิคมเดิม - ไม่ได้มีสมาชิกภาพในกลุ่มการค้าในระดับภูมิภาคเดียวกัน - ขาดเงินตราสกุลเดียวกัน - ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ระยะห่างทางกายภาพ - พรมแดนทางบกไม่เชื่อมต่อกัน - พิกัดเวลาที่แตกต่างกัน - สภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง 	<ul style="list-style-type: none"> - ความแตกต่างระหว่างประเทศ ร่ำรวยและประเทศยากจน - ความแตกต่างในต้นทุนและคุณภาพของทรัพยากร-ธรรมชาติ ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรมนุษย์ สาธารณูปโภค ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้
การวิเคราะห์ประเทศใดประเทศหนึ่งหรือในระดับพหุภาคี	<ul style="list-style-type: none"> - การโดดเดี่ยวตนเอง - ระเบียบจารีตดั้งเดิม 	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบเศรษฐกิจแบบปิดหรือไม่ใช่ระบบตลาดเสรี - มีการล่าเหยียดและเลือกปฏิบัติภายในประเทศ - ขาดสมาชิกภาพในองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ - มีสถาบันที่อ่อนแอและคอร์รัปชัน 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพภูมิศาสตร์ที่ไม่มีทางออกทะเล - ขาดเส้นทางการเดินเรือภายในประเทศ - ขนาดของประเทศ - ขาดเครือข่ายทางการขนส่งและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขนาดทางเศรษฐกิจ - รายได้ประชาชาติอยู่ในระดับต่ำ

ที่มา: Pankaj Ghemawat. 2009. *Strategy and the business landscape*. 3rd ed. (New Jersey: Prentice Hall), p.4

C- ระยะห่างวัฒนธรรม (cultural distance)

วัฒนธรรม (culture) (Ghemawat 2007, 41-42) หมายถึง คุณลักษณะทางสังคมที่ดำรงอยู่ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ไม่ใช่กลไกหรืออำนาจของรัฐ สมมติฐานเบื้องต้นในประเด็นนี้ คือ ความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมระหว่างประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะลดทอนหรือกีดขวางปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน (Ghemawat 2007, 42) ระยะห่างทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยความแตกต่างทางด้านภาษา ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์หรือชนชาติ และศาสนา ประกอบกับการขาดความเชื่อถือและความไว้ใจระหว่างกัน และยังรวมถึงความหลากหลายทางความเชื่อและทัศนคติในเรื่องความเสมอภาค (โดยเฉพาะเมื่อแต่ละประเทศมีคำจำกัดความหรือมีการบัญญัติสิทธิและหน้าที่ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ต่างกันอันเป็นผลมาจากความเชื่อต่างกัน) นอกจากนี้คุณลักษณะทางวัฒนธรรมจะมีรายละเอียดปลีกย่อยบางประการ เช่น ความหมายของสีในบางวัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งหมดนี้ถือเป็นความละเอียดอ่อนในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในกรณีของยูเครน ทัศนคติต่อรัสเซีย ยุโรป ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านสำคัญและทัศนคติต่อการเปิดรับชาวต่างชาติและกระแสโลกาภิวัตน์ถือเป็นปัจจัยสำคัญประกอบการพิจารณาด้วย

A- ระยะห่างทางระเบียบการบริหาร (administrative distance)

ระเบียบการบริหาร (administration) หมายถึง กฎหมาย นโยบาย สถาบันและองค์กรที่เกิดจากกระบวนการทางการเมืองและบังคับใช้ระเบียบดังกล่าวโดยอำนาจรัฐหรือรัฐบาล ซึ่งส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในลักษณะข้ามพรมแดน (Ghemawat 2007, 44) นอกจากนี้ การเป็นภาคีในข้อตกลง

ระหว่างประเทศและสมาชิกภาพในองค์การระหว่างประเทศ ข้อตกลงการค้าร่วมกันหรือการใช้เงินตราสกุลเดียวกัน (common currency) ก็จัดอยู่ในข่ายองค์ประกอบนี้ อนึ่ง สายสัมพันธ์ทางอาณานิคมเดิมของประเทศเมืองแม่กับประเทศอาณานิคมหรือประเทศในอาณัติก็สามารถนำมาพิจารณาประกอบด้วยได้ เพราะยังส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความคุ้นเคยทางวัฒนธรรม (cultural familiarity) ความคล้ายคลึงในระบบกฎหมาย รวมทั้งความคล้ายคลึงทางการบริหารและวัฒนธรรม (Ghemawat 2007, 43) ตัวชี้วัดทางการเมืองอื่นๆ ยังหมายรวมถึงการให้สิทธิพิเศษทางการค้า เช่น กรณีของระบบการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรของสหภาพยุโรป (Natthanun Kunnamas 2008) นอกจากนี้ นโยบายในการสร้างมาตรฐานทางด้านแรงงาน สิ่งแวดล้อม และสุขอนามัยที่แตกต่างกันอันเป็นผลให้ลดแรงจูงใจแก่ภาคธุรกิจเอกชนในการมีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนในต่างประเทศ หรือนโยบายแทรกแซงตลาดและควบคุมราคาต่อสินค้าที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน หรือบริการที่เป็นสวัสดิการสังคม เช่น สาธารณสุข ไฟฟ้า ประปา อาจเป็นอุปสรรคต่อองค์ประกอบทางด้านระเบียบการบริหาร ยังหมายรวมถึงความไม่สงบทางการเมืองภายในซึ่งส่งผลกระทบต่อบรรยากาศการลงทุนและประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องถึงสวัสดิภาพของนักลงทุนด้วย อนึ่ง ในอดีตประเทศสังคมนิยม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และการติดสินบนเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาแต่ก่อน สหภาพโซเวียตล่มสลายมาจนถึงยุคหลังสงครามเย็น

G- ระยะห่างทางภูมิศาสตร์ (geographical distance)

ภูมิศาสตร์ (geography) ในที่นี้ หมายถึง ระยะห่างทางกายภาพ คือ ที่ตั้งและพรมแดนที่ติดต่อกัน

กันทั้งทางบกและทางน้ำ ภูมิประเทศและรวมถึงสภาพภูมิอากาศ (climate) พิกัดพื้นที่เวลา (time zone) ทางออกทะเล สาธารณูปโภคทางด้านท่าเรือ จุดตรวจ จุดขนถ่ายสินค้า เส้นทางการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร (Ghemawat 2007, 53) ซึ่งอิทธิพลขององค์ประกอบทางด้านภูมิศาสตร์มีส่วนสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจข้ามพรมแดนระหว่างกันอย่างยิ่งยวด ส่วนใหญ่เป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นตามธรรมชาติและส่วนน้อยเป็นกระบวนการแทรกแซงจากการกระทำของมนุษย์ ในเบื้องต้นต้นทุนในการขนส่งถือเป็นปัจจัยในลำดับต้นๆ ที่ภาคเอกชนให้ความสำคัญ อย่างไรก็ตามต้นทุนดังกล่าวนี้จะส่งผลกระทบมากทางด้านการค้าในตัวสินค้ามากกว่าการลงทุน ในทางกลับกันต้นทุนในการติดต่อสื่อสารจะมีผลต่อการลงทุนจากต่างประเทศมากกว่าประเด็นอื่นๆ อาทิเช่น สภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศอาจส่งผลกระทบต่อสนิยมในการเลือกบริโภคและอุปโภคสินค้าที่แตกต่างกันออกไป

E- ระยะห่างทางเศรษฐกิจ (economic distance)

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (economic) หมายถึงระยะห่างหรือความแตกต่างที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดน ตัวแบบ CAGE มิได้เน้นความสำคัญเพียงแค่ขนาดทางเศรษฐกิจซึ่งอาจจะสะท้อนเพียงปริมาณสัมบูรณ์ทางการค้าแต่ไม่สะท้อนการลดลงของอัตราส่วนการค้าต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม (Ghemawat 2007, 54) ปัจจัยหรือกลไกทางเศรษฐกิจในระบบที่แตกต่างกัน (ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ระบบเศรษฐกิจแบบรัฐสวัสดิการไปจนถึงระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมที่รวมศูนย์) ขนาดทางเศรษฐกิจ (economic size) และดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ (economic indicators) ก็มีส่วนสำคัญตัวอย่างเช่น รายได้ประชาชาติที่สูงเกี่ยวพันกับ

ค่าจ้างแรงงานที่สูงอันเป็นผลดีต่อการค้าระหว่างประเทศเพราะประชาชนในประเทศมีกำลังซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากต่างประเทศได้มากกว่า อนึ่งคุณภาพของปัจจัยทางเศรษฐกิจก็มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจของภาคธุรกิจตั้งแต่ทรัพยากรในประเทศที่ไปลงทุน ความพร้อมทางด้านการเงินและการลงทุนรวมถึงโครงสร้างพื้นฐานทางการลงทุน ทรัพยากรมนุษย์ วิทยาการและองค์ความรู้ต่างๆ นอกจากนั้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่ำรวยด้วยกัน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศยากจนกับประเทศร่ำรวยซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกันเสมอแม้ว่าจะมีความสามารถทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันก็ตาม เพราะขนาดทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันระหว่างสองประเทศอาจเป็นทั้งอุปสรรคและส่งเสริมในการแลกเปลี่ยนสินค้าที่แตกต่างกัน

ในส่วนระเบียบวิธีวิจัยได้ศึกษาจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ (documentary research) อาทิ ข้อมูลทางสถิติจากรัฐบาลไทยและยูเครน ข้อมูลวิเคราะห์จากคณะกรรมการการยุโรป รัฐบาลสหราชอาณาจักร สถาบันจัดลำดับความเป็นประชาธิปไตย บทความในวารสารวิชาการและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาถึงระยะห่างระหว่างไทยกับยูเครนตามตัวแบบ CAGE อันประกอบด้วยปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งพิจารณาปัจจัยดังกล่าวในบริบทของประวัติศาสตร์การสร้างชาติและการเข้ามามีอิทธิพลของมหาอำนาจจากอดีตจนถึงปัจจุบันอันสะท้อนผ่านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น ความแตกต่างทางระบบการบริหารซึ่งพิจารณารูปแบบการเมือง การปกครอง กลุ่มทางการเมือง และระบบราชการในช่วงสิ้นสุดสงครามเย็น ตั้งแต่ยูเครนได้แยกตัวเป็นอิสระจากอดีตสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 และมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งภายใต้ประธานาธิบดี Leonid Kravchuk ในปี ค.ศ. 1992 จนถึงสมัยปัจจุบันประธานาธิบดี Viktor Yanukovich ในปี ค.ศ. 2010

ลักษณะทางภูมิศาสตร์โดยพิจารณาข้อมูลทางกายภาพทั้งเชิงที่ตั้ง เชิงสังคม ภูมิรัฐศาสตร์ ประเด็นสิ่งแวดล้อม และระบบเศรษฐกิจซึ่งพิจารณาพัฒนาการการปฏิรูปจากเศรษฐกิจวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ระบบตลาด บทบาทมหาอำนาจองค์กรและทุนต่างชาติหลังสงครามเย็น ซึ่งตัวแบบ CAGE จะช่วยอธิบายความแตกต่างและช่วยพิจารณาถึงโอกาสและข้อเสนอนะในการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างทั้งสองประเทศ นอกจากนี้ตัวแบบ CAGE ที่พัฒนาเป็นยุทธศาสตร์ในระดับโลก (global strategy) ยังช่วยสร้างองค์ความรู้ที่จำเป็นในบริเวณตลาดใหม่ (emerging market) ซึ่งมีจำกัดในวงวิชาการไทย

สังคมวัฒนธรรม (C-Culture)

ของยูเครน: การปะทะกันระหว่างกระบวนการสร้างความเป็นยูเครนกับการหวนคืนสู่วัฒนธรรมรัสเซีย

ยูเครนมีประชากรในประเทศจำนวนเกือบ 50 ล้านคน ซึ่งมีทั้งผู้นับถือทั้งศาสนาคริสต์และคาทอลิก และออร์ทอดอกซ์ ทางด้านเชื้อชาติหลักประกอบด้วยเชื้อสายยูเครนร้อยละ 77.8 รัสเซียร้อยละ 17.3 อันเนื่องมาจากการทะลักเข้ามาภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและที่เหลือเป็นชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ส่วนภาษาราชการ คือ ภาษายูเครน ส่วนภาษารัสเซียก็ใช้กันอย่างแพร่หลายและมีการใช้ภาษายุโรปตะวันออกอื่นๆ ด้วย (Kulyk 2001) จากการพิจารณาปัจจัยทางวัฒนธรรม ความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติและภาษามีความโดดเด่นซึ่งสะท้อนความพยายามที่จะฟื้นฟู

วัฒนธรรมยูเครนดั้งเดิมเพื่อแทนที่วัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากรัสเซีย¹ ซึ่งความพยายามนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เพื่อท้าทายประวัติศาสตร์เชิงเดี่ยวของรัสเซีย (Single all Russian history) ที่ครอบคลุมบริเวณสหภาพตะวันออกทั้งหมด หมายรวมถึงบริเวณรัสเซีย ยูเครน และเบลารุสในปัจจุบันแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ตัวอย่างการชูวัฒนธรรมยูเครน เช่น ความเชื่อในหลักปัจเจกชนนิยม (individualism) ความเชื่อในหลักการประชาธิปไตย และเสรีภาพซึ่งหยั่งรากไปตั้งแต่สมัยเคียฟรุส (Kievan Rus) ที่มีการจัดตั้งสภาประชาชน และการเลือกตั้งและหลักการอดทนอดกลั้น ซึ่งต่างจากวัฒนธรรมการรวมศูนย์ (collectivism) รวบอำนาจและเผด็จการของรัสเซีย (Helbig et al 2009, Chapter 1)

ในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติของยูเครนอยู่บนพื้นฐานของการประนีประนอมระหว่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (multi-ethnic and cultural state) ในอดีตนโยบายของสหภาพโซเวียตที่ให้มีการรวมสัญชาติและการสร้างพรมแดนสมมติเพื่อจับเอากลุ่มชนชาติต่างเข้ามาเข้าด้วยกัน มีการลิดรอนสิทธิทางศาสนาและภาษา การกีดกันการสมัครงานในระบบราชการและการทำหนังสือเดินทาง (Barrington and Faranda 2009, 236-238) นโยบายในอดีตยังคงมีอิทธิพลและเป็นอุปสรรคในการสร้างอัตลักษณ์และการบูรณาการทางการเมืองและมีการแบ่งแยกระหว่างวัฒนธรรมของชนชาติยูเครนเดิมในแถบตะวันตกและตอนกลาง และวัฒนธรรมของชาวยูเครนเชื้อสายรัสเซียในแถบตะวันออกและทางใต้ของประเทศ ความแตกต่างภายในประเทศยังส่งผลต่อแนวคิดที่แตกต่างกันใน

¹ ตามความเข้าใจทั่วไปอาจมองว่า วัฒนธรรมยูเครนเป็นเนื้อเดียวกันกับรัสเซีย ในช่วงจักรวรรดิรัสเซีย จักรพรรดินีแคทเธอรีนมหาราชินีได้สร้างฐานทัพเรือไว้ที่ Sevastopol ยูเครน ซึ่งยังเป็นฐานทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในปัจจุบัน นอกจากนี้ประธานาธิบดี Nikita Khrushchev ก็เกิดบริเวณพรมแดนรัสเซียกับยูเครนอีกด้วย

แต่ละท้องถิ่น ในเรื่องอัตลักษณ์ของยูเครน คู่ขนานกับอัตลักษณ์ของรัสเซีย และอัตลักษณ์ร่วมของยุโรป (Shulman 2001, 1012)

ทางฝั่งตะวันตกและตอนกลางของยูเครนเป็นดินแดนเกษตรกรรมประกอบด้วย ชนเชื้อชาติยูเครนดั้งเดิม ในบริเวณนี้มีความเกี่ยวข้องกับมหาอำนาจตะวันตกมาโดยตลอด เพราะถูกปกครองโดยเครือจักรภพโปแลนด์ลิทัวเนียและราชอาณาจักรออสเตรีย-ฮังการี ในสมัยต่อมาชาวยูเครนตะวันตกและตอนกลางจึงเลือกที่จะรับรูปแบบการพัฒนาหันหน้าสู่ยุโรปเพราะแนวคิดทุนนิยมกับประชาธิปไตยมีความสอดคล้องกับลักษณะของชาวยูเครนดั้งเดิม (Ethnic Ukrainians) ที่มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูงและชื่นชอบในเสรีภาพเป็นภาพที่คล้ายคลึงกับชาวยุโรป รูปแบบทางการเมืองนี้ได้ทำให้ยูเครนตะวันตกและกลางเป็นแกนกลาง (core group) ในการปกป้องยูเครนไม่ให้หวนคืนสู่วัฒนธรรมการเมืองแบบเก่าสมัยอยู่ภายใต้สหภาพโซเวียต (Shulman 2005, 62) ทางฝั่งตะวันตกจึงค่อนข้างสนับสนุนวัฒนธรรมยูเครนว่าเป็นส่วนหนึ่งของยุโรปมากกว่าอิทธิพลของรัสเซียโดยกำหนดการใช้ภาษายูเครนและการจัดระบบการศึกษาให้เป็นในแนวทางตะวันตก ยูเครนทางฝั่งตะวันตกมองยุโรปเป็นหน่วยวัฒนธรรมแบบอย่างในทางบวก (positive reference force) ในทางกลับกันทางฝั่งตะวันออกและทางใต้ซึ่งเป็นบริเวณอุตสาหกรรม ประกอบด้วยชาวยูเครนเชื้อสายรัสเซียหรือชนเชื้อชาติยูเครนที่ใช้ภาษารัสเซียเป็นภาษาพูดหลัก (Russian speaking Ukrainians) มีการจัดระบบสังคมการศึกษาตามอย่างรัสเซีย และเห็นว่า รัสเซียเป็นหน่วยวัฒนธรรมแบบอย่างในทางบวกมากกว่าวัฒนธรรมของยุโรป

การที่ยูเครนไม่สามารถกำหนดลักษณะร่วมกันได้อันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และ

มิได้มีอัตลักษณ์ร่วมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่มักพบเจอของรัฐเกิดใหม่ที่เคยอยู่ในวงศัวัณของจักรวรรดิโซเวียตมาก่อน ยูเครนเองก็เผชิญปัญหาเช่นเดียวกันกับเบลารุสและเติร์กเมนิสถานในการหวนกลับคืนสู่อัตลักษณ์แบบรัสเซียภายหลังแยกตัวเป็นรัฐอิสระในยุคของ Leonid Kuchma แต่พลังที่ต่อต้านกระบวนการดังกล่าวมาจากชาวยูเครนตะวันตกและทางตอนกลาง กรณีหนึ่งที่น่าสนใจได้ชัด คือ การที่ยูเครนตะวันตกและตอนกลางให้การสนับสนุนนาย Viktor Yushenko ในการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาในปี 2002 ในแถบนี้ผู้คนเลือกที่จะสนับสนุนการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ดำเนินนโยบายหวนกลับคืนสู่แนวทางแบบยุโรป (Return to Europe) อันได้แก่ สานสัมพันธ์กับสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (Shulman 2005, 63)

อย่างไรก็ตามความนิยมต่อกลุ่ม Our Ukraine Bloc จึงมีแค่ตัว Yushchenko และไม่ได้ผลักดันให้เกิดผลลัพธ์ทั้งประเทศในการเลือกตั้งในปี 2002 สาเหตุสำคัญคือ Our Ukraine Bloc ไม่ได้รับการสนับสนุนจากยูเครนทางภาคตะวันออกและภาคใต้ ประชากรในแถบนี้จึงมีทัศนคติที่ตรงกันข้ามกับชาวยูเครนทางตะวันตกและตอนกลาง โดยให้สานสัมพันธ์กับรัสเซีย สนับสนุนเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางและเพิ่มอำนาจให้กับตำแหน่งประธานาธิบดี (Piriev 1996, 1081) ทำให้เผด็จการอำนาจนิยมอย่าง Kuchma สามารถอยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนานนับตั้งแต่ปี 1994 การที่อัตลักษณ์ทางการเมืองของยูเครนไม่ได้เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมดนั้น อาจกล่าวได้ว่า ยูเครนได้ตกอยู่ในภาวะสับสน คือ อยู่กึ่งกลางระหว่างการเมืองแบบอนุรักษนิยมโหยหาอดีตแบบโซเวียต (nostalgic/Sovietophile) กับความพยายามหันหน้าสู่ยุโรป (Shulman 2005, 67)

การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการนิยามตัวตนหรืออัตลักษณ์แห่งชาติส่วนหนึ่งของยูเครน ไม่ว่าจะภายใต้การปกครองของจักรวรรดิรัสเซีย ไปแลนด์ราชวงศ์อับสบูร์กหรือสหภาพโซเวียตสามารถศึกษาจากการรักษาและพัฒนาภาษายูเครนในสังคม (Rodgers 2006) ภาษายูเครนนับถูกกีดกันออกจากพื้นที่สาธารณะมาอย่างต่อเนื่อง และภาษารัสเซียได้กลายเป็นภาษาที่มีสถานะสูงกว่าในสังคม ภาษายูเครนเป็นภาษาของชนชั้นชาวนาเสียมากกว่า (Zhurzhenko 2002, 5) ชนชั้นนำภายในพรรคคอมมิวนิสต์ล้วนแล้วแต่เป็นชาวรัสเซีย นโยบายการสนับสนุนอุตสาหกรรมภายในประเทศอาจตีความได้ว่าเป็นการตอกย้ำความสำคัญของภาษาและอัตลักษณ์แบบรัสเซีย ดังนั้นในขณะที่ชาวยูเครนตะวันตกและตอนกลางซึ่งพูดภาษายูเครนมองว่าชาวยูเครนตะวันออกและทางใต้ที่ใช้ภาษารัสเซียในการสื่อสารว่ามีความเป็นอื่น (otherness) ชาวยูเครนตะวันออกและใต้หรือชนกลุ่มน้อยรัสเซียในยูเครนกลับมองว่า แท้จริงแล้วชาวยูเครนตะวันตกต่างหากที่มีวัฒนธรรมที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของยูเครนและเป็นชนกลุ่มที่มีความเป็นอื่น เพราะภาษายูเครนนับได้รับอิทธิพลจากไปแลนด์ ฮังการี สโลวาเกีย จึงมีข้อโต้แย้งว่า ภาษายูเครนนับมิใช่ภาษาที่บริสุทธิ์ (Zhurzhenko 2002, 6) การที่ภาษารัสเซียมีอิทธิพลมากในยูเครนด้วยการที่ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงให้การสนับสนุน ในมุมมองนี้ภาษารัสเซียคงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นภาษาชายขอบได้อย่างเต็มปาก

สรุปจากปัจจัยทางวัฒนธรรมที่สำคัญ โดยเฉพาะเชื้อชาติและภาษาที่ค่อนข้างแตกต่างจากไทยที่มีความอันหนึ่งอันเดียวกันมากกว่าในเรื่องสังคมวัฒนธรรม การที่นักธุรกิจไทยจะเข้าไปบุกเบิกตลาดใหม่แห่งนี้ต้องคำนึงว่า ทางฝั่งตะวันตกและตอนกลางของยูเครนที่มีความเกี่ยวข้องกับมหาอำนาจตะวันตกมาโดยตลอด ยกเว้นช่วงที่ถูก

ผนวกรวมกับสหภาพโซเวียต อาจเปิดรับคนต่างชาติมากกว่าบริเวณตะวันออกและตอนใต้และรัฐอิสระโครเมีย ซึ่งประกอบด้วยชาวรัสเซียหรือชนเชื้อชาติยูเครนที่ใช้ภาษารัสเซียเป็นภาษาพูดหลัก และมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับจักรวรรดิรัสเซียในอดีต ถึงแม้ว่ากลุ่มยูเครนและรัสเซียมีทัศนคติต่อกันค่อนข้างลบ อย่างไรก็ตามทัศนคติดังกล่าวในระดับพลเมืองไม่ได้สร้างความขัดแย้งอันก่อให้เกิดความรุนแรง แต่การที่ผู้กำหนดนโยบายและภาคเอกชนไทยตระหนักถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภูมิภาค อันส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองก็เป็นสิ่งที่ควรรับรู้สำหรับการมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน ในเรื่องภาษา ปัจจุบันมีจำนวนคนไทยที่รู้ภาษายูเครนและภาษารัสเซียในระดับที่ใช้การได้จำกัดมาก ซึ่งภาษาหลักที่ยังต้องใช้ในการทำธุรกิจ คือ ภาษารัสเซียที่ยังใช้กันอย่างแพร่หลายเพราะถือเป็นภาษาสำคัญในธุรกิจอุตสาหกรรม โดยภาษายูเครนยังใช้กันในท้องถิ่นแต่อาจมีความจำเป็นบ้างในบริเวณฝั่งตะวันตกและตอนกลาง โดยเฉพาะการลงทุนในภาคการเกษตรกรรมและการเพาะปลูกขนาดใหญ่และความเข้าใจทางสังคมวัฒนธรรมของแรงงานในบริเวณนั้น

ระเบียบการบริหาร

(A-Administrative) ยูเครน:

มรดกจากสังคมนิยมและบทบาทของชนชั้นนำ

ยูเครนได้แยกตัวออกจากสหภาพโซเวียตในฐานะรัฐอธิปไตยตั้งแต่เดือนธันวาคมปี 1991 ถึงแม้ว่ารัสเซียจะให้การรับรองการแยกตัวออกเป็นอิสระของยูเครนอย่างสมบูรณ์ภายหลังในปี 1997 ภายใต้สนธิสัญญา Basic Principle Relations between Russia and Ukraine ในปี 1990 ยูเครนได้มีการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ

ทางการครั้งแรก และแม้ว่าผู้นำอย่าง Leonid Kravchuk ซึ่งเคยเป็นอดีตเลขาธิการของพรรคคอมมิวนิสต์ จะได้รับคะแนนเสียงอย่างท่วมท้น แต่อุดมการณ์ซ้ายสุดโต่งได้หมดไป อีกทั้งมีการเกิดขึ้นของกลุ่มชาตินิยม หรือ Rukh และ Ukraine Republican Party ที่มีบทบาทในการเมืองยูเครนและการจัดตั้งสภานิติบัญญัติ (The Supreme Rada) เพียงสภาเดียวเป็นครั้งแรก ประธานาธิบดี Kravchuk มีนโยบายที่เรียกว่า “Grand Compromise” (Aslund 2009, 33) เพื่อความปรองดองระหว่างกลุ่มชาตินิยมและพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นการตอบรับต่อมติมหาชนในประเทศได้เป็นอย่างดี ยูเครนถูกปกครองภายใต้ระบอบกึ่งประธานาธิบดี (semi-presidential system) และการบริหารคู่ (dual executive) ระหว่างประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งและมีอำนาจสิทธิ์ขาดในนโยบายสำคัญ และนายกรัฐมนตรีที่เป็นหัวหน้าคณะรัฐมนตรีที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐสภา

พัฒนาการทางการเมืองในช่วงต่อมา คือ การก้าวเข้ามาใช้อำนาจของ Leonid Kuchma ในช่วงระยะเวลากว่า 10 ปีตั้งแต่ปี 1994-2004 ประธานาธิบดี Kuchma ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาจากผู้ที่ไม่เอียงทางรัสเซียแทนที่กลุ่มชาตินิยมเดิม ความสำเร็จทางการเมืองของผู้นำเผด็จการอย่าง Kuchma ขึ้นถึงจุดสูงสุดในปี 1996 ที่สามารถผลักดันรัฐธรรมนูญใหม่ และการสร้างอำนาจแก่ประธานาธิบดีอย่างเบ็ดเสร็จ รวมทั้งปรากฏการณ์ที่สำคัญของการเติบโตของกลุ่มชนชั้นนำ (Oligarch) ที่มีความมั่งคั่งและมีเส้นสายทางการเมืองใกล้ชิดกับ Kuchma อันได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมทหาร กลุ่มนักธุรกิจทางด้านพลังงาน และกลุ่มธุรกิจทางการเงิน บุคคลเหล่านี้มีการศึกษาสูงและบริหารกิจการขนาดใหญ่ของยูเครนตั้งแต่สมัยอยู่ภายใต้สหภาพโซเวียต Kuchma ยังพยายามขัดขวางการทำงานของนักการเมืองรุ่นใหม่อย่าง Viktor Yushchenko และ Yuliya Tymoshenko โดยดำเนินการ

ปลดทั้งสองคนออกจากการบริหารงานในปี 2001 ทางด้านนโยบายต่างประเทศ ถึงแม้ว่า Kuchma ได้อ้างว่าให้ความสำคัญต่อรัสเซียและโลกตะวันออกไปพร้อมกันหรือเรียกว่า “Multivector Policy” (Aslund 2009, 65) อย่างไรก็ตาม Kuchma ให้ความสำคัญต่อความร่วมมือของกลุ่ม CIS ที่ยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของรัสเซียในฐานะอดีตผู้นำของสหภาพโซเวียตในภูมิภาคนี้

การปฏิวัติสีส้ม หรือ The Orange Revolution ระหว่างพฤศจิกายน-ธันวาคมปี 2004 เป็นความพยายามในการสร้างประชาธิปไตยครั้งแรกในยูเครนซึ่งล้มเหลว ถึงแม้จะมีการเลือกตั้งและการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองที่สำคัญทั้งในสมัย Kravshuk และ Kuchma การเคลื่อนไหว “สีส้ม” หมายถึง การต่อต้านโดยปราศจากความรุนแรง (Kuzio 2009) เพราะประชาชนเคลือบแคลงผลการนับคะแนนในการเลือกตั้งประธานาธิบดีรอบที่ 2 ในเดือนพฤศจิกายน 2004 ระหว่าง Yuschenko และ Viktor Yanukovych ซึ่งชัยชนะเป็นของ Yanukovych การปฏิวัติสีส้มคลี่คลายโดยสันติวิธี ภายหลังศาลฎีกาตัดสินให้มีการเลือกตั้งครั้งใหม่ โดยชัยชนะตกเป็นของ Yushchenko ส่วน Tymoshenko ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในฐานะเป็นแกนนำสำคัญในการก้าวสู่อำนาจของ Yuschenko ภายหลังการปฏิวัติสีส้มมีความพยายามที่จะปฏิรูประบบรัฐธรรมนูญของยูเครนในปี 2006 ให้ลดอำนาจที่มีลักษณะเกือบเบ็ดเสร็จของประธานาธิบดี รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากสื่อและองค์กรภาคเอกชนเป็นการเริ่มสร้างประชาธิปไตยในยูเครน (Sushko and Prystayko 2008, 607) ในขณะที่การต่างประเทศภายหลังการปฏิวัติสีส้ม นโยบายมุ่งสู่ตะวันตกของยูเครน คือ การเข้าเป็นสมาชิกนาโตและสหภาพยุโรป เนื่องจากที่ผ่านมามีสำหรับชาติยุโรปกลางและตะวันออก การเข้าร่วมในนาโตเป็นเสมือนใบเบิกทางแก่สมาชิกภาพในสหภาพยุโรปต่อไป

สหภาพยุโรปแต่เดิมค่อนข้างจะเฉยเมยต่อยูเครน และสถานะของยูเครนในยุโรปยังเป็นที่ถกเถียงกัน เพราะสหภาพยุโรปได้กำหนดให้ยูเครนอยู่ในความร่วมมือภายใต้นโยบายเพื่อนบ้านแห่งยุโรป (European Neighborhood Policy—ENP) ซึ่งให้คำนิยามยูเครนในฐานะเพื่อนบ้านเท่านั้น ยูเครนจึงมองว่าตนเองกำลังถูกกีดกันจากการเข้าเป็นสมาชิกในสหภาพยุโรป (Aslund 2009a, 172-173) การก้าวเข้าสู่อำนาจของ Yushchenko ทำให้ยูเครนได้มีแนวโน้มที่จะปรับตัวเข้ากับเกณฑ์ในการรับเข้าเป็นสมาชิกและมีการวางแผนการที่ชัดเจนในการสมัครเข้าสหภาพยุโรป

ในระบบการเลือกตั้งภายหลังการปฏิวัติสี่สีล้มพรรคการเมืองใหญ่ที่สำคัญในยูเครน ได้แก่ พรรคแห่งภูมิภาค (Party of Regions) ของกลุ่ม Kuchma และ Yanukovych ที่ให้ความสำคัญกับการรวมศูนย์อำนาจ และให้ความสำคัญกับท้องถิ่นและภูมิภาคภายในประเทศ กลุ่ม Tymoshenko หรือ Bloc of Yulia Tymoshenko (ByUT) ซึ่งมีอุดมการณ์อนุรักษนิยมเสรีนิยมและกลุ่ม Our Ukraine ของ Yushchenko ซึ่งมีอุดมการณ์อนุรักษนิยมและคริสเตียนเดโมแครต (Vollmer et al 2009, 11) โดยทั่วไปกระบวนการเลือกตั้งและการทำงานของสื่อมวลชนถูกแทรกแซงน้อยกว่ากรณีของเบลารุสและรัสเซีย ซึ่งยังคงมีการโกงการเลือกตั้ง การเซ็นเซอร์และการฆาตกรรมทางการเมือง (Alvarez-Rivera 2007) สิ่งที่สำคัญอีกประการคือ ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ภูมิศาสตร์และการเลือกตั้งแสดงให้เห็นถึงการแบ่งพื้นที่ทางการเมืองอย่างชัดเจนในรูปแบบของ 2 ภูมิภาค ได้แก่ ภูมิภาคตะวันตกและตอนกลาง กับภูมิภาคตะวันออกและตอนใต้ พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกทางตะวันตกและตอนกลางจะสะท้อนความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมที่มีต่อสหภาพยุโรปและพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตะวันออกและตอนใต้จะมีความใกล้ชิด

ต่อรัสเซียดังที่กล่าวไปแล้ว โดยผู้ลงคะแนนในแต่ละภูมิภาคจะไม่ได้เพียงทำการเลือกผู้สมัครและพรรคเท่านั้น แต่ได้เชื่อมโยงภูมิภาคที่ตนอาศัยอยู่ ผู้ลงคะแนนที่อยู่ในภูมิภาคตะวันออกที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก มักจะลงคะแนนแก่ผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ให้เงินอุดหนุนต่ออุตสาหกรรมและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อรัสเซีย ในทางตรงกันข้ามผู้ลงคะแนนในภาคการเกษตรในฝั่งตะวันตกและตอนกลาง มักจะปฏิเสธพรรคการเมืองที่นำเงินไปอุดหนุนภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคส่วนอื่นและมีนโยบายนิยมยุโรป (Barrington and Herron 2004, 71)

ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีครั้งล่าสุดเดือนกุมภาพันธ์ปี 2010 Yanukovych ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดีคนที่ 4 ของสาธารณรัฐยูเครน กระบวนการปฏิรูปทางการเมืองให้เป็นเสรีถูกมองว่าได้สิ้นสุดลงในสมัยของ Yanukovych (European Commission 2011, 4) และนำมาสู่การย้อนใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในปี 1996 ซึ่งเป็นการขยายอำนาจแก่ประธานาธิบดีย้อนหลังและลดทอนอำนาจการตรวจสอบของฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้รัฐสภาได้ทำการยกเลิกกฎหมายการต่อต้านการคอร์รัปชันที่ออกมาในปี 2010 และคณะกรรมการที่รับผิดชอบงานด้านการต่อต้านคอร์รัปชันได้ถูกปลดออกจากตำแหน่ง (European Commission 2011, 5) ดังนั้นยูเครนมีแนวโน้มของการกลับมาสู่ระบบกึ่งอำนาจนิยมที่ประธานาธิบดีและฝ่ายบริหารมีอำนาจมากกว่าฝ่ายนิติบัญญัติและรัฐสภา

ระบบราชการของยูเครนได้รับอิทธิพลจากการบริหารในระบบของสหภาพโซเวียตเป็นอย่างมาก ขาดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน มีกฎเกณฑ์ไม่แน่นอนและล้าสมัยและปราศจากการเก็บข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นระบบ (UK Trade and Investment Service 2010, 5) ระบบราชการยังเกี่ยวพัน

กับการคอร์รัปชันทางการเมืองในระดับบนและล่าง ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการลงทุนจากต่างชาติ การคอร์รัปชันโดยข้าราชการและนักการเมืองระดับสูงนั้น มีการเอื้อผลประโยชน์ต่อการซื้อขายทรัพย์สินของรัฐหรือการทำสนธิสัญญาเพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตัว ขณะที่การคอร์รัปชันในกลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นนั้นมักดำเนินการผ่านกฎเกณฑ์และข้อบังคับในระดับท้องถิ่น บริษัทและธุรกิจข้ามชาตินั้น ต่างเห็นพ้องว่า กระบวนการทางนิติบัญญัติและข้อบังคับต่างๆ ถูกสร้างขึ้นเพื่อการตัดสินใจอย่างชัดเจน (National Security Research Division 2007, x-xxi)

กรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันในกระบวนการประกอบธุรกิจสามารถพบเจอใน 3 กรณี ได้แก่ กรณีแรก อุปสรรคในการแสวงหาทำเลในการลงทุน เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงที่ดินเพื่อที่จะสร้างโรงงานผลิตและแหล่งกระจายสินค้า โดยเห็นว่า การดำเนินการขออนุญาตก่อสร้างเป็นอุปสรรคลำดับต้นๆ ในการประกอบธุรกิจในยูเครน โดยผู้ขายปลีกและขายส่งต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า รัฐบาลท้องถิ่นจะขายทำเลที่เหมาะสมแก่การค้าให้กับเอกชนที่มี "เส้นสาย" กับรัฐบาล (National Security Research Division 2007, xx) และนอกจากนี้ยังพบปัญหาในการขอลดทะเบียนชื่อการค้า ใบอนุญาตก่อสร้างและการดำเนินการขอใบอนุญาตที่สร้างต้นทุนและความซับซ้อนแก่ผู้ลงทุน กรณีต่อมา กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพาณิชย์ซึ่งขัดกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเสรีทางการค้า ดังนั้นธุรกิจบางกลุ่มจึงฉวยโอกาสในการเลือกตีความกฎหมายตามผลประโยชน์ของตนและหากเกิดข้อขัดแย้งขึ้นมา ก็จะเลือกขอยกกฎหมายที่ทำให้พันธมิตรหรืออาจให้สินบนแก่ผู้พิพากษา และในกรณีสุดท้าย กฎหมายที่ว่าด้วยการถือหุ้นนั้นขาดกลไกที่สำคัญในการปกป้องสิทธิแก่ผู้ถือหุ้นเฉพาะกลุ่มผู้ถือหุ้นใหญ่ที่สามารถใช้

ระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมในการแสวงหาส่วนแบ่งและทรัพย์สินในจำนวนมากขึ้น

ยูเครนยังมีปัญหาในเรื่องการบิดเบือนตลาดการค้าระหว่างประเทศจากการคอร์รัปชันในระบบของส่วนลดภาษีมูลค่าเพิ่มแก่ผู้ส่งออกโดยการแลกคืนภาษีมูลค่าเพิ่มเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายท้องถิ่นและการใช้บริษัทที่ปรึกษาที่คิดค่าธรรมเนียมถึงร้อยละ 25 ถึง 30 ของเงินภาษีที่คืน โดยบริษัทผู้ส่งออกที่จ้างที่ปรึกษาที่มีความสัมพันธ์กับรัฐบาลจะได้เงินคืนทันที แต่กรณีอื่นจะต้องรอเงินคืนเป็นเวลาถึง 3-18 เดือนและบริษัทที่มีขนาดเล็กมักจะไม่ได้อินทรมูลค่าเพิ่ม การคอร์รัปชันยังขัดขวางกระบวนการอนุมัติการนำเข้าสินค้า โดยหน่วยงานรับรองมาตรฐานของยูเครนจะไม่ยอมรับมาตรฐานที่ตรวจสอบโดยหน่วยงานสากล และจะมีกระบวนการอีกขั้นในการรับรองสินค้า ซึ่งต้องใช้เวลาในการตรวจสอบและได้สร้างต้นทุนที่เพิ่มขึ้นแก่ผู้นำเข้า (National Security Research Division 2007, x-xx)

จากการประเมินระเบียบทางการบริหารมรดกทางการเมืองของผู้นำเผด็จการอย่าง Kuchma ยังดำรงอยู่ในระบอบการเมืองของยูเครน อันได้แก่ ประการแรก คือ อำนาจเบ็ดเสร็จของประธานาธิบดีที่รัฐธรรมนูญในสมัย Kuchma ถูกย่อนำมาใช้ในสมัย Yanukovich ประการต่อมา คือ อิทธิพลของกลุ่มชนชั้นนำ (oligarch) ที่มีความมั่งคั่งและมีเส้นสายทางการเมืองตั้งแต่สมัย Kuchma ซึ่งเติบโตมาจากธุรกิจทางด้านโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ และมีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ตามความขัดแย้งของหัวหน้าอำนาจต่างๆ ของการเมืองภายใน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม Yanukovich กลุ่ม Yuschenko และกลุ่ม Tymoschenko ไม่ถึงขั้นส่งผลกระทบต่อบรรยากาศการลงทุนและประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานยังได้รับการยึดถือที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของ

นักลงทุน อีกทั้งปัจจัยทางสายสัมพันธ์ของประเทศ ภายใต้สถานการณ์และประเทศในอาณัติเดิมของจักรวรรดิรัสเซียและอดีตสหภาพโซเวียต ส่งผลต่อปัญหาการคอร์รัปชันและระบบราชการที่ซับซ้อนซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากยุคสังคมนิยม และการที่ประธานาธิบดี Yanukovich ยกเลิกกฎหมายและยุบคณะกรรมาธิการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน อาจส่งผลต่อการทุจริตและแสวงหาสินบนจากการประกอบธุรกิจมากยิ่งขึ้นซึ่งภาคเอกชนไทยต้องระแวดระวัง และการที่ระบบกฎหมายและระเบียบในการประกอบธุรกิจที่ไม่ชัดเจนหรือการขาดการเชิญชวนที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนอาจเป็นการสร้างต้นทุนในการทำธุรกรรมแก่ภาคธุรกิจไทย ด้วยเหตุนี้บริษัทขนาดเล็กและขนาดกลางจึงเสียโอกาสในการทำธุรกิจ เนื่องจากไม่สามารถในการแบกรับต้นทุน เพราะต้องเสียเวลาในการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ ขณะที่โครงสร้างบริษัทที่มีขนาดใหญ่จะได้เปรียบในการติดต่อกับระบบราชการ เพราะสามารถรองรับต้นทุนดังกล่าวได้

ภูมิศาสตร์ (G-Geography) ของยูเครน: ศักยภาพที่น่าจับตา

ยูเครนเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ใจกลางของทวีปยุโรปโดยมีพรมแดนติดกับรัสเซีย เบลารุส โปแลนด์ สโลวาเกีย ฮังการี โรมาเนีย และมอลโดวา มีขนาดพื้นที่ประมาณ 603.7 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทางบกส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 95 เป็นพื้นที่ราบลักษณะคล้ายกับ “เขมขัด” ที่ล้อมประเทศตั้งแต่วานตอกเฉียงเหนือถึงตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งบนที่ราบลุ่มแม่น้ำในทางภูมิภาคตอนกลางฝั่งตะวันตก พรมแดนทางทะเลที่สำคัญ คือ ทะเล Azov และทะเลดำ (Black Sea) แม่น้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำ Dnipro และแม่น้ำ Danube (World-geographics 2012) ยูเครน

มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 27 เขต ประกอบด้วย 24 จังหวัด 2 รัฐอิสระ คือ Kiev City และ Sevastopol City และสาธารณรัฐอิสระ Crimea Kiev ถือเป็นเมืองที่สำคัญที่สุดและเป็นเมืองหลวงทางการบริหาร มีประชากรอย่างเป็นทางการทั้งหมด 2.8 ล้านคน แต่มีการประมาณว่ามีประชากรจริงเกิน 4 ล้านคน Kiev ยังเป็นหัวใจหลักของประเทศทางด้านธุรกิจและการเงิน เป็นเมืองที่รายได้เฉลี่ยสูงที่สุด มีการจ้างงานสูงสุดและมีอัตราการว่างงานต่ำสุดในประเทศ เป็นภูมิภาคที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์และการศึกษา การค้าปลีก อุตสาหกรรมไฟฟ้าและการบริการ นอกเหนือจาก Kiev ยูเครนยังมีเมืองและภูมิภาคต่างๆ ที่สำคัญได้แก่ Donetsk เป็นศูนย์กลางของถ่านหินและเป็นแหล่งแร่เหล็กที่สำคัญ Lviv เป็นเมืองสำคัญทางตะวันตกในอุตสาหกรรมทางการเกษตร การแปรรูปอาหาร การกลั่นน้ำมัน และมีชื่อเสียงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ Dnipropetrovsk เป็นพื้นที่ในการทำเหมืองแร่และการผลิตเหล็กกล้า Kharkiv โดยมีความสำคัญ คือ เป็นศูนย์กลางทางด้านอุตสาหกรรมในการผลิตเครื่องจักรและพลังงานก๊าซธรรมชาติ การเกษตรและภาคส่วนวิทยาศาสตร์และอวกาศ Odessa เป็นเมืองท่าทางตอนใต้ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญในการผลิตเครื่องจักร อุตสาหกรรมโลหะ อาหารและเคมีภัณฑ์ Crimea มีสถานะเป็นสาธารณรัฐอิสระเป็นเมืองท่าทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Foreign and Commonwealth Office 2010, 6) (Barrington and Herron 2004, 57-58)

ที่ตั้งของยูเครนเป็นจุดเชื่อมต่อและใช้เส้นทางผ่านของผู้คน ผลผลิต สินค้าและบริการที่สำคัญของทวีปยุโรป กล่าวคือภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบง่ายต่อการพัฒนาทางการคมนาคมขนส่งทางบก เช่น ทางถนนและทางรถไฟ ยูเครนมีเครือข่ายของเส้นทางหลวงในการเชื่อมเมือง

อุตสาหกรรมในประเทศเพื่อนบ้านเข้าด้วยกัน อาทิ Kiev and Moscow, Odessa-Kiev-St. Petersburg, Moscow-Kharkiv-Simferopol, Uzhhorod-Lviv-Rivne-Kiev และ Kiev-Kharkiv-Rostov-na-Donu เป็นต้น (Kosivart 2004) ยูเครนมีจำนวนการขนส่งสินค้าโดยรถไฟสูงเป็นอันดับ 9 ของโลกและการเดินทางของประชากรยูเครนทางรถไฟก็มีปริมาณที่สูงเช่นเดียวกัน และยังมีเครือข่ายครอบคลุมประเทศเพื่อนบ้าน ในส่วนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเป็นแม่น้ำที่มีทางออกสู่ทะเลทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะแม่น้ำ Dnipro ยาวเป็นอันดับ 3 ของทวีปยุโรป ไหลผ่านที่ราบลุ่มสู่ทะเลดำและทะเล Azov เป็นที่ตั้งเขื่อนสร้างไฟฟ้าพลังน้ำและเขื่อนเก็บน้ำ และแม่น้ำที่เชื่อมต่อกับพรมแดนหลายประเทศ คือ แม่น้ำ Danube ซึ่งยาวที่สุดบนทวีปยุโรป (Kosivart 2004)

ในขณะที่การขนส่งทางอากาศนั้น เคียฟเป็นเมืองศูนย์กลางของประเทศและเชื่อมโยงกับเมืองต่างๆ ในยุโรป เอเชีย อเมริกาและออสเตรเลีย โดยยูเครนมีสนามบินนานาชาติอยู่ที่ Boryspil (Kiev) Kharkiv Lviv และ Odessa (Britannica 2011) โดยมีสายการบิน Aerosvit Ukrainian เป็นสายการบินแห่งชาติให้บริการเที่ยวบินไปยังเมืองสำคัญทั่วโลก รวมทั้งมีเที่ยวบินบินตรงจากสนามบินสุวรรณภูมิมายังประเทศไทยอีกด้วย (Aerosvit 2012) ซึ่งการได้เป็นเจ้าของภาพจัดการแข่งขันฟุตบอลชิงแชมป์แห่งชาติยุโรป หรือ ยูโร 2012 ทำให้รัฐบาลยูเครนได้ทำการพัฒนาคุณภาพของสนามบินและระบบการคมนาคมขนส่งใน 4 เมืองใหญ่ของประเทศ อันได้แก่ Kiev Lviv Kharkiv และ Donbask (UEFA 2012) เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและบรรดาแฟนบอลจากทั่วทุกมุมโลกที่จะหลั่งไหลเข้ามายังประเทศ

ทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ ปัญหาที่สำคัญ คือ พรมแดนที่ติดกับรัสเซีย ภายหลังจากสงครามเย็น

สถานภาพรัฐกันชนของยูเครนแปรเปลี่ยนเป็นดินแดนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรปและรัสเซีย ซึ่งนำมาสู่ภาวะกรรมสงครามเย็นครั้งใหม่หรือใน "the New Cold War" (จิตติภัทร 2551, 33) ซึ่งเป็นเรื่องของการสร้างอำนาจและแย่งชิงการครอบครองการเข้าถึงทรัพยากรทางด้านพลังงานระหว่างมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและรัสเซียและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสหภาพยุโรปในประเด็นของการพึ่งพาพลังงานจากรัสเซีย ซึ่งเห็นได้ชัดจากปัญหาข้อพิพาทเรื่องท่อส่งก๊าซระหว่างรัสเซียกับรัฐในกลุ่มประเทศ CIS เช่น ยูเครน เบลารุสและจอร์เจีย (The Economist 2007) กล่าวคือรัสเซียเป็นผู้ผูกขาดเส้นทางท่อส่งสำคัญมายังยุโรปโดยเฉพาะเส้นทางผ่านยูเครนและกระจายเข้าสู่ยุโรป ยูเครนมองว่า รัฐบาลรัสเซียใช้บริษัท Gazprom เป็นเครื่องมือดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซียในการกดดันทางราคาก๊าซธรรมชาติเพื่อไม่ให้ยูเครนละทิ้งพันธมิตรเดิมอย่างรัสเซียและหันเข้าหาสหภาพยุโรปและองค์การนาโต (Kosivart 2004) จะเห็นได้ว่าภูมิรัฐศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคจึงมีลักษณะเป็นดาบสองคม กล่าวคือในแง่บวกเป็นการสร้างอำนาจต่อรองในการเป็นทางผ่านของทรัพยากรสำคัญ แต่ในแง่ลบนั้นอาจนำมาซึ่งปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศมหาอำนาจที่ต้องการก้าวขึ้นมาเป็นหนึ่งทางด้านพลังงานของโลกอีกด้วย

ถึงแม้ว่าระยะห่างทางภูมิศาสตร์ของไทยและยูเครนมีค่อนข้างมาก แต่ที่ตั้งของยูเครนจัดเป็นภูมิศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการขยายการค้าของไทยไปสู่กลุ่มประเทศ CIS อื่นๆ รวมทั้งเชื่อมต่องระหว่างยุโรป รัสเซีย เอเชีย และแอฟริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการชุดคลองยูเรเชีย (Eurasia) เชื่อมระหว่างทะเล Caspian กับทะเล Azov ซึ่งจะทำให้การคมนาคมสามารถเชื่อมต่อกับภูมิภาคเอเชียกลางกับทวีปยุโรป

โดยทางน้ำได้ด้วยการเดินเรือผ่านเข้ามาจากทะเลดำ และทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (Caspian factor 2011) หรือการเป็นทางผ่านของทรัพยากรทางด้านพลังงาน นอกจากนี้มีท่าเรือ Odessa เป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้าของไทยไปยังประเทศในกลุ่ม CIS และยูเครนได้ประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษ “Porto-Franco” ขึ้นในบริเวณท่าเรือ Odessa ตั้งแต่ปี 2000 เป็นการขยายการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าที่ทันสมัยส่งผลให้ท่าเรือ Odessa กลายเป็นท่าเรือที่มีความสำคัญมากขึ้น ดังนั้น ยูเครนจึงถือได้ว่าเป็นประตูการค้าไปสู่ประเทศในกลุ่ม CIS ในขณะที่หากพิจารณาว่า ไทยก็เป็นประตูการค้าของยูเครนไปสู่อาเซียนได้ ดังนั้นการขยายความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศจึงเป็นโอกาสในการขยายการค้าทั้งในระดับทวิภาคีระหว่างไทยและยูเครน และในระดับภูมิภาคระหว่างอาเซียนและ CIS

ระบบเศรษฐกิจ (E-Economic) ของ ยูเครน: หนทางไปสู่ระบบตลาด ภายใต้ความขัดแย้งของระบบ-บริหารคู่และบทบาทชนชั้นนำ

รัฐบาลของ Leonid Kravchuk ซึ่งก้าวมาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรกของยูเครน ภายหลังจากที่ยูเครนได้รับเอกราชได้ใช้นโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยม โดยเฉพาะความพยายามที่จะออกจากระบบสกุลเงินรูเบิลของรัสเซีย เพื่อสร้างระบบสกุลเงินของยูเครนเอง (Polesse 2009) โดยมีที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจ คือ Oleksandr Yemelianov ซึ่งมีแนวนโยบายเศรษฐกิจพื้นฐานหลักของชาติหรือ Fundamentals of National Economic Policy เช่น นโยบายให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค นโยบายควบคุมรักษาอัตราแลกเปลี่ยน ควบคุมการออกไปอนุญาตทางการค้า ควบคุมการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

เป็นต้น ยุคของ Kravchuk เรียกได้ว่าเป็นยุคที่เชื่องช้า ในการปฏิรูปอย่างแท้จริง หรือ “The snail pace of reforms” (Kravchuk 2002) และปฏิเสธการปฏิรูปอย่างฉับพลัน หรือ Shock Doctrine/Therapy ที่เสนอโดยชาติตะวันตก นโยบายของ Kravchuk ขัดกับนโยบายของนายกรัฐมนตรี คือ Volodymyr Lanovyi และรองนายกรัฐมนตรีที่ดูแลทางด้านเศรษฐกิจ คือ Vitold Fokin มีแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีโดยฝ่ายหลังเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปขั้นพื้นฐาน เช่น การมีวินัยทางการคลัง (stabilization) โดยการตั้งงบประมาณที่มีค่าใช้จ่ายสูง ปฏิรูประบบภาษีและลดกฎเกณฑ์ทางการค้ากับต่างประเทศ (deregulation) มีการสนับสนุนให้เกิดการเปิดเสรีทางการค้า (liberalization) และมุ่งเน้นการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจอย่างเร่งด่วน (privatization) ภายหลังจากการปลด Lanovyi ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีคนใหม่ Yukhym Zviatkovskiy นักธุรกิจถ่านหินจากเมือง Donetsk (Hinton 2008) ได้แสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Rent-Seeking) เพื่อประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง และบิดเบือนราคาสินค้าประเภทพลังงาน เหล็กกล้าและเคมีภัณฑ์ ซึ่งสร้างผลประโยชน์ให้เขาและพวกพ้อง ถึงกว่าร้อยละ 20 ของ GDP (Kravchuk 2002) โดยสรุปแล้วรัฐบาล Kravchuk แนวทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยมและการแทรกแซงโดยชนชั้นนำไม่สามารถแก้ไขวิกฤติได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้วิกฤติเศรษฐกิจทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ความล้มเหลวในการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจของประเทศนำมาซึ่งความพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีของ Kravchuk ในปี ค.ศ.1994 ให้แก่ Leonid Kuchma

ประธานาธิบดี Kuchma มีที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจ คือ Viktor PynZenyk ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญ Roman Shepek รัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจ และ Viktor Yuschenko ผู้บริหารธนาคารกลางยูเครน

ซึ่งเป็นคลื่นลูกใหม่หัวปฏิรูปที่ Kuchma ส่งเสริม (Hinton 2008) ทั้งสามคน คือ หัวหอกในการขับเคลื่อนนโยบายทางด้านเศรษฐกิจแบบเสรีระหว่างปี 1992 ถึงปี 1993 Kuchma เริ่มนโยบายที่เข้มขันในการปฏิรูป โดยต้องการลดอัตราเงินเฟ้ออย่างรุนแรง (hyperinflation) ที่เคยสูงถึงร้อยละ 10, 200 และต้องการเพิ่มงบประมาณผ่านการตัดลดบของสวัสดิการ การควบคุมอัตราค่าจ้างและราคาสินค้า และอัตราการเก็บภาษีแบบก้าวหน้าที่จะเพิ่มขึ้น นโยบายในยุค Kuchma นั้นได้ทำลายระบบของการผูกขาดก่อให้เกิดการแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ธุรกิจขนาดเล็กรับโอกาสเจริญเติบโตมากขึ้น กระตุ้นการลงทุนจากต่างชาติได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งนโยบายสมัย Kuchma ได้ต่อยอดการสร้างเงินตราประจำชาติจากนโยบายชาตินิยมทางด้านเศรษฐกิจของ Kravchuk โดยออกจากสกุลเงินรูเบิลได้สำเร็จ และตั้งสกุลเงิน Hryvnia ขึ้นเป็นเงินตราประจำชาติ (Aslund 2009a) นอกจากนี้ Kuchma ได้ขอความช่วยเหลือจากตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก กลุ่มประเทศ G-7 และโครงการ United States Agency for International Development (USAID) ซึ่งประมาณการเป็นเงินช่วยเหลือรวมกันราว 8.3 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในช่วงระหว่างปี 1996-1999 เงินช่วยเหลือทั้งหมดที่ได้รับ และการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของ Kuchma ทำให้สามารถลดค่าใช้สธารณะและอัตราเงินเฟ้อ จนกระทั่งในปี 1999 ยูเครนสามารถทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เคยติดลบกลับมาอยู่ที่ 0 ได้ในที่สุด (Aslund 2009a)

การบริหารงานของ Kuchma เข้าสู่ยุคมืดในช่วงระหว่างปี 1997-1999 โดยการก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นมือขวาและคนใกล้ชิดของ Kuchma ไม่ว่าจะเป็น Pavlo Lazarenko

หรือ Valeriy Pustovoitenko มีการส่งเสริมการทุจริตคอร์รัปชันและการสนับสนุนธุรกิจของชนชั้นนำภายในประเทศ (Aslund 2008) จนเมื่อเข้าสู่การบริหารงานในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ Viktor Yushchenko นโยบายที่สำคัญของ Yushchenko คือ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยเน้นที่ภาคธุรกิจขนาดเล็ก นโยบายการปฏิรูปที่ดินทางการเกษตรให้แก่คนจนและนโยบายปราบปรามการคอร์รัปชัน เพื่อลบล้างภาพพจน์ในแง่ลบจากการกระทำของนายกรัฐมนตรีคนก่อนๆ แต่การกระทำของ Yushchenko ไปขัดขวางผลประโยชน์ของชนชั้นนำเดิม ทำให้ถูกปลดออกจากตำแหน่งในที่สุด และหลังจากนั้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็เปลี่ยนผ่านมายัง Viktor Yanukovich ซึ่งทำให้ยูเครนกลับมา มีนโยบายทางด้านกฎหมายและเศรษฐกิจที่เข้มแข็งอีกครั้ง และภายหลังจากการก้าวลงจากตำแหน่งประธานาธิบดี Kuchma และลูกชายของเขา Victor Pinchuk ยังเป็นเสาหลักในการผลักดันยูเครนเข้าสู่กระบวนการการบูรณาการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพยุโรป (Aslund 2008)

ภายหลังจากการปฏิวัติสีส้มและชัยชนะของประธานาธิบดี Yushchenko ยูเครนได้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านนโยบายของ Yushchenko ระหว่างปี 2000-2007 รวมสมัยตั้งแต่เป็นนายกรัฐมนตรี ทำให้ยูเครนมีอัตราการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจสูงขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 6 ต่อปีเทียบเท่ารัสเซีย โดยสามารถแก้ปัญหาหนี้สาธารณะและทำให้ทุนสำรองระหว่างประเทศ (Aslund 2009a, 148) Yushchenko ยังสามารถแก้ไขปัญหาค่าเงินไม่โปร่งใสทางการเงินของรัฐ โดยเน้นการจัดทำงบประมาณแบบสมดุล และลดการใช้จ่ายของรัฐบาลให้ต่ำลงโดยให้ภาคเอกชนลดงบประมาณจากร้อยละ 5.4 ของ GDP ลดลงเหลือร้อยละ 1.1 ต่อ GDP ได้สำเร็จ (Aslund 2009, 136) และยังสามารถจัดการศัตรูตลอดกาล คือ กลุ่มธุรกิจชั้นนำโดยเฉพาะที่ผูกขาดการค้าน้ำมันกับ

รัสเซียที่ขาดความโปร่งใสและสร้างหนี้มหาศาลให้แก่ ยูเครนถึงจำนวน 6 พันล้านเหรียญสหรัฐ (Aslund 2009a, 138) ในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจมีความพยายามที่จะแปรรูปบริษัทเหล็กที่ชื่อว่า Kryvorizhstal ซึ่งมีชนชั้นนำทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ในขณะนั้น Rinat Akhmetov และ Viktor Pinchuk บุตรชายของอดีตรัฐมนตรีาธิบดี Kuchma เป็นเจ้าของ (Kuzio 2010, 3-18) แต่ข้อเรียกร้องในการเยียวยาองค์กรที่ได้ผลกระทบจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (reprivatization) เป็นอุปสรรคในการแปรรูป เนื่องจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างก็ไม่ต้องการให้เกิดการแปรรูปโดยเรียกร้องการเยียวยาเป็นมูลค่าสูงเกินกว่ารัฐบาลจะยอมรับได้ (Kuzio 2005)

บทบาทของ IMF และสถาบันการเงินระหว่างประเทศอื่นๆ ได้เข้ามามีบทบาทในสมัยรัฐบาล Yushchenko ในการเปิดเสรีทางการเงินและมีการให้ต่างชาติเข้ามาซื้อธนาคารภายในประเทศได้ โดยเฉพาะในช่วงระหว่างปี 2004-2006 ธนาคารใหญ่ๆ ในยุโรปได้เข้ามาซื้อกิจการธนาคารในยูเครนอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทุนจากสวีเดน ออสเตรเลีย ฝรั่งเศสและอิตาลี (Epstein and Sedelmeier 2009) ในช่วงปี 2005 และ 2006 ยูเครนได้รับการรับรองจากสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาว่าเป็นประเทศที่ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบตลาดตามลำดับ ซึ่งสัญญาณทั้งหลายเหล่านี้ส่งผลต่อการก้าวสู่การเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกในปี 2008 แต่ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจกับรัสเซียแบบพหิภาคีภายใต้โครงการเขตเศรษฐกิจร่วม (Common Economic Space—CES) กลับประสบความล้มเหลว นอกจากนั้นในปี 2006 ยูเครนประสบทั้งปัญหาราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นและข้อพิพาทในเรื่องท่อส่งก๊าซธรรมชาติกับรัสเซีย (Aslund 2009a, 229)

ในยุคสมัยของ Yushchenko บทบาทของ นายกรัฐมนตรีสตรีคนใหม่ของยูเครนนามว่า Yulia Tymoshenko เริ่มส่อเค้าความขัดแย้งอีกครั้งในระบบการบริหารคู่ Tymoshenko มีแนวคิดการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจในรูปแบบประชานิยม (populism) (Kuzio 2010, 3-18) แทนที่จะดำเนินนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ตามนโยบายของ Yushchenko เนื่องจาก Tymoshenko ต้องการเสริมความแข็งแกร่งให้กับรัฐทั้งในด้านสังคมและการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ นโยบายทางด้านเศรษฐกิจของ Tymoshenko เริ่มจากการเจรจากับรัสเซียเกี่ยวกับสัญญาการวางท่อส่งก๊าซที่ค้างคามานานได้สำเร็จ อีกทั้งยังให้เงินสนับสนุนในธุรกิจพลังงานประเภทถ่านหินเพื่อความมั่นคงทางด้านพลังงานของประเทศ นอกจากนี้ Tymoshenko ยังดำเนินนโยบายการปราบปรามคอร์รัปชันอย่างจริงจัง

ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายปรากฏชัดในกระบวนการคู่ขนานที่แตกต่างในนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ Tymoshenko สนับสนุนนโยบายการชดเชยแก่ผู้ถูกยึดกิจการ ดังเช่นในกรณีของ Kryvorizhstal โดย Tymoshenko ได้เจรจากับ IMF เพื่อขอเงินกู้ยืมจำนวน 16.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ มาเพื่อใช้ในการเยียวยาและนำมาพยุราคาสินค้าอุปโภคบริโภคพื้นฐานภายในประเทศ (Aslund 2009b) อีกทั้ง Tymoshenko มีแผนที่จะเยียวยาการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นจำนวน 400 องค์กรในปี 2008 โดยใช้งบประมาณถึง 1.08 พันล้านเหรียญสหรัฐ (Kuzio 2010, 3-18) นอกจากนี้ยังดำเนินการเพิ่มรายจ่ายในงบประมาณ ปรับโครงสร้างภาษีโดยการลดเว้นภาษีในบางกลุ่มธุรกิจแต่ก็ทำให้รัฐสามารถมีรายได้จากรายละ 4.9 ของ GDP ในช่วงระหว่างปี 2004-2005 และสามารถลดการขาดดุลงบประมาณได้ถึงร้อยละ 2.3 ของ GDP อีกด้วย (Aslund 2009a, 205)

นอกจากนั้นทั้งสองฝ่ายยังมีความขัดแย้งอื่นๆ อาทิ Yushchenko ยับยั้งการออกกฎหมายว่าด้วยการขายที่ดินส่วนบุคคล เสนอโดย Tymoshenko ในขณะที่นโยบายแบบประชานิยมของ Tymoshenko ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากประธานาธิบดี แต่กลับถูกยกย่องจากนักเศรษฐศาสตร์ว่าสามารถจัดการกับวิกฤติเศรษฐกิจโลกในปี 2008 ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้รับคะแนนนิยมจากประชาชนเพิ่มขึ้น (Aslund 2009b)

วิกฤติเศรษฐกิจโลกที่ส่อเค้าขึ้นในปี 2008 ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อในยูเครนสูงขึ้นถึงร้อยละ 31 จากปีก่อนหน้า ในระดับร้อยละ 10.5 (Sushko and Praytako 2008) ราคาของสินค้าและราคาพลังงานภายในประเทศเพิ่มสูงขึ้น การขาดดุลในบัญชีเดินสะพัดเพิ่มขึ้นประกอบกับภาวะราคาเหล็กกล้าในตลาดโลกที่ตกต่ำลงทำให้มีการลดกำลังการผลิตลงถึงร้อยละ 49 เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า (Aslund 2009a, 230) อีกทั้งการที่ผูกติดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศไว้กับค่าเงินของสหรัฐฯ ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ค่าเงินของสหรัฐฯ ปรับตัวลดลงถึงร้อยละ 15 เมื่อเทียบกับเงินสกุลยูโรที่ประเทศเพื่อนบ้านในยุโรปกลางและตะวันออกยึดถือ ถึงแม้ว่านโยบายประชานิยมและทุนนิยมโดยรัฐ (state capitalism) ของ Tymoshenko นั้นได้รับการยอมรับว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของยูเครนมีความก้าวหน้า แต่ท้ายที่สุดนโยบายอุดหนุนต่างๆ ถูกตั้งคำถามและข้อกังขามากมาย และมีความพยายามจาก IMF ที่จะผลักดันให้รัฐบาลของ Tymoshenko เลิกการให้เงินอุดหนุนในการควบคุมราคาพลังงานที่ใช้ในครัวเรือนที่ใช้เงินงบประมาณแผ่นดินมาก แต่ Tymoshenko ก็หาได้ปฏิบัติตามเพราะฐานนโยบายประชานิยมที่ทำได้ (Kuzio 2010, 3-18) จนในที่สุด Tymoshenko ก็ถูก Yushchenko ปลดออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งก็ได้ทำให้ Yushenko มีคะแนนนิยมเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

ในปี 2010 Viktor Yanukovich ชนะการเลือกตั้งประธานาธิบดีและมีประสบการณ์การทำงานในฐานะอดีตนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในสมัย Kuchma (Kuzio 2011) อย่างไรก็ตาม Yanukovich ยังเกี่ยวข้องกับปัญหาความโปร่งใสในการบริหารราชการในอดีต (Aslund 2009a, 219) การดำเนินนโยบายทางการเมืองเป็นไปในรูปแบบอำนาจนิยมคล้าย Kuchma แต่เน้นนโยบายทางด้านเศรษฐกิจก็หาได้ปิดกั้นการเปิดรับทุนจากต่างชาติ และได้กู้เงินจาก IMF เป็นจำนวนเงิน 15.5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เพื่อลดการขาดดุลงบประมาณของยูเครน ซึ่ง Yanukovich ต้องให้อิสระกับธนาคารแห่งชาติยูเครนในนโยบายการเงินและอัตราแลกเปลี่ยนตามเงื่อนไขของ IMF ในการกู้ยืม (Woehrel 2012, 5) อีกทั้งได้ผลักดันการบูรณาการประเทศเข้าไปส่วนหนึ่งของสมาชิกสหภาพยุโรป (Woehrel 2012, 2) อย่างไรก็ตามประธานาธิบดี Yanukovich ได้ดำเนินการแปรรูป Ukrtelecom ซึ่งเป็นกิจการของรัฐให้กับสถาบันทางการเงินของออสเตรียที่ Yanukovich และกลุ่มธุรกิจใกล้ชิดสนิทสนม อีกทั้งมีนโยบายจำกัดการออกใบอนุญาตส่งออกสินค้ารัฐพิช โดยผู้ที่ได้รับใบอนุญาตส่วนใหญ่ก็จะเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับ Yanukovich (Woehrel 2012, 4-5)

ในส่วนศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของยูเครนอยู่บนพื้นฐานทางการผลิตอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์มีชื่อเสียงในระดับโลก ความสามารถทางด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ การผลิตเครื่องจักร การแปรรูปโลหะและเหล็กกล้า การผลิตยานพาหนะ และผู้ขนส่งสินค้า หัวจักรรถไฟ อุปกรณ์ในโรงงานไฟฟ้า เครื่องบินและอะไหล่ และอุปกรณ์ในโรงงานกลั่นน้ำมันและเคมีภัณฑ์ เทคโนโลยีในการผลิตท่อขนส่งและแท่นขุดเจาะ (Embassy of Ukraine in Thailand 2009) รัฐบาลยูเครนให้ความสำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูงโดยเฉพาะเทคโนโลยี

อวกาศ อาทิ การผลิตเครื่องบินที่มีชื่อเสียงในระดับโลก เช่น เครื่องบิน Ruslan และ Mriya ที่ผลิตในโรงงาน Antonov นอกจากนั้นยูเครนยังผลิตชิปนาอูทที่ใช้ในโครงการระหว่างประเทศ (International Sea Launch Project)

โดยสรุปแล้ว จากการประเมินปัจจัยทางเศรษฐกิจของยูเครนภายหลังเป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต การดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจของยูเครนต้องเผชิญกับประเด็นท้าทาย อาทิ ความคลุมเครือของภาวะผู้นำและการใช้อำนาจของผู้บริหารประเทศในระบบการบริหารคู่ การแสวงหายุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายปฏิรูปประเทศ การจัดการกับการฝังรากของระบบการบริหารและการวางแผนนโยบายแบบสหภาพโซเวียตเดิม และบทบาทของกลุ่มชนชั้นนำและกลุ่มผลประโยชน์ที่พยายามขัดขวางการปฏิรูปเศรษฐกิจและดักดวงผลประโยชน์เข้าสู่กลุ่มตน ยูเครนได้ผ่านประสบการณ์ในนโยบายทางเศรษฐกิจหลายรูปแบบตั้งแต่ต้นนโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยมในสมัยประธานาธิบดีคนแรก คือ Kravchuk และแนวนโยบายทางเศรษฐกิจที่เป็นไปในทิศทางเสรีนิยมมากขึ้นในยุคหลัง ภายใต้ประธานาธิบดี Kuchma ประธานาธิบดี Yushenko และประธานาธิบดี Yanukovich อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการเมืองและการบริหารอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปะทะกันทางนโยบายที่แตกต่างระหว่างประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีภายใต้ระบบการบริหารคู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการเปิดเสรีและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น รวมถึงบทบาทของชนชั้นนำทางธุรกิจที่มุ่งรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน

จากการประเมินปัจจัยทางระบบเศรษฐกิจ นักธุรกิจไทยมาจากประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจแบบ

ตลาดที่ก้าวหน้าในเอเชีย ในขณะที่ยูเครนยังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านเป็นระบบตลาด อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของยูเครนเป็นไปในทิศทางบวกเป็นปัจจัยให้ประชากรยูเครนมีรายได้และความต้องการบริโภคเพิ่มสูงขึ้น คุณภาพทรัพยากรของยูเครนในด้านบุคลากรและแรงงานค่อนข้างดีเมื่อเทียบกับประเทศ CIS อื่นๆ โดยประชากรจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่าเป็นส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมและการก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งยูเครนเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวทางของสหภาพโซเวียตในอดีต อย่างไรก็ตามจากการจัดลำดับความยากง่ายในการดำเนินธุรกิจ ยูเครนอยู่ในลำดับที่ 140 จากทั้งหมด 183 ประเทศ (UK Trade and Investment Service 2010) อุปสรรคในการทำธุรกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางระเบียบการบริหาร อันได้แก่ ระบบราชการ ภาวะภาษี ระยะเวลาในการจดทะเบียนธุรกิจใหม่ ความล่าช้าและความไม่โปร่งใสในระบบศาล

บทสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับการเปิดตลาดใหม่

จากการพิจารณาปัจจัยระยะห่างทางวัฒนธรรม ระเบียบการบริหาร ภูมิศาสตร์ และรูปแบบทางเศรษฐกิจ ยูเครนในปัจจุบันถึงแม้ว่าอยู่ภายใต้การบริหารงานของ Yanukovich ที่เอนเอียงไปทางรัสเซียจนถูกมองว่า เสถียรภาพและความสงบทางการเมืองถูกสั่นคลอนทำให้หลายฝ่ายรวมทั้งภาคเอกชนไทยต้องจับตามองอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตามปัจจัยทางตัวผู้นำไม่ได้ทำให้เกิดความเสี่ยงในปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ เพราะนโยบายทางเศรษฐกิจและการเปิดรับทุนจาก

ภายนอกไม่ได้เปลี่ยนแปลง อีกทั้งรัฐบาล Yanukovich สามารถทำให้การเจริญเติบโตของยูเครนกลับมาอยู่ในสภาวะที่เป็นบวก ในขณะที่ประเทศอื่นในยุโรปกำลังเข้าใกล้สู่ภาวะล้มละลาย สิ่งทีภาคเอกชนไทยต้องตระหนัก คือ ปัญหาคอร์รัปชันที่เรื้อรังในยูเครน และอาจมีแนวโน้มเลวลงจากการยกเลิกกฎหมายการปราบปรามคอร์รัปชันและยุบคณะกรรมาธิการปราบปรามคอร์รัปชัน นอกจากนั้นควรเข้าใจปัญหาการแบ่งแยกทางวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ในการประกอบธุรกิจในภูมิภาคที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) ระยะเวลาในความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศสามารถสร้างความคุ้นเคยทางวัฒนธรรมร่วมกัน และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระยะยาวอาจนำมาสู่การจัดตั้งสถาบันและองค์กรในกิจกรรมทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดน การดำเนินการในลักษณะสถาบัน อาจทำให้การปรับตัวทางวัฒนธรรมเกิดได้ง่าย ซึ่งในปัจจุบันไทยและยูเครนได้เริ่มมีข้อตกลงทางการค้าระหว่างกันบ้าง ดังนั้นการสนับสนุนการแลกเปลี่ยนและพบปะทั้งในภาครัฐบาล และการแลกเปลี่ยนกันระหว่างสภานอกการค้าและอุตสาหกรรมของทั้ง 2 ประเทศอาจทำให้พัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและลดความแตกต่างระหว่างกันได้ เพราะโดยพื้นฐานแล้วยูเครนไม่ได้มองว่าไทยจะเป็นผู้ดึงดวงผลประโยชน์อย่างมหาอำนาจอย่างรัสเซียและตะวันตก

2) ประเด็นการโฆษณาอาจเป็นปัจจัยกระตุ้นสำคัญและเกี่ยวพันกับปัจจัยทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมการบริโภคของชาวยูเครนได้รับอิทธิพลจากการโฆษณา เนื่องจากตลาดภายในยูเครนยังเป็นตลาดใหม่ที่ผู้บริโภคยังคงขาดประสบการณ์ในการใช้สินค้า ดังนั้นความสามารถทางการโฆษณาในระดับมืออาชีพมีความจำเป็นโดยพึงสอดคล้องกับ

ปัจจัยทางวัฒนธรรม อันได้แก่ กระบวนการสร้างชาติยูเครน (Ukrainisation) และสลายความเป็นรัสเซีย (De-russification) ที่ปะทะกับความพยายามที่จะหวนคืนสู่รัสเซีย (Nostalgic/Sovietophile) ที่แตกต่างกันไปตามรสนิยมผู้บริโภคในแต่ละภูมิภาค ภาคเอกชนไทยในยูเครนควรศึกษาวิจัยถึงอุปสงค์ของผู้บริโภคให้ชัดเจน นอกจากนั้นเนื้อหาของการโฆษณาจะต้องสอดคล้องต่ออุดมการณ์ของรัฐและผู้มีอำนาจรัฐเพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจ

3) การเข้าไปลงทุนทำธุรกิจในยูเครนจำเป็นต้องคำนึงถึงธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีความอ่อนไหว ซึ่งเมื่อพิจารณาขีดความสามารถของนักลงทุนไทยในปัจจุบันจะประกอบด้วย ก) การทำเกษตรกรรมและปศุสัตว์ที่อาจส่งผลกระทบต่อการใช้งานขนาดใหญ่ โดยเฉพาะทางฝั่งตะวันตกและตอนกลางซึ่งเป็นที่ราบส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะจะเกี่ยวเนื่องกับกฎหมายแรงงานที่สลับซับซ้อน ข) การประกอบอุตสาหกรรมซึบเคียวกับกลุ่มผลประโยชน์ขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มธุรกิจพลังงาน เหล็ก และภาคธนาคารที่เกี่ยวข้องพันกับชนชั้นนำภายในประเทศ ธุรกิจ ในลักษณะนี้ควรเป็นการร่วมลงทุนมากกว่าการประกอบกิจการอย่างเต็มรูปแบบ ค) การประกอบอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและมีข้อจำกัดตามลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ เพราะปัจจัยดังกล่าวภาคเอกชนไทยอาจไม่คุ้นเคย อีกทั้งถึงแม้ว่ายูเครนจะเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์แต่ประสบกับภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง ง) การประกอบอุตสาหกรรมอื่นๆ อาทิ อุตสาหกรรมที่ต้องการการลงทุนขนาดใหญ่ อุตสาหกรรมเดียวกันกับที่รัฐเป็นผู้ผลิตรายใหญ่หรือส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ธุรกิจอุตสาหกรรมข้างต้นอาจถูกแทรกแซงโดยรัฐบาลยูเครนได้

4) การประกอบธุรกิจในยุคนี้มีข้อพึงระวัง ได้แก่ ก) อุปสรรคในการแสวงหาทำเลในการลงทุน การขอจดทะเบียนชื่อการค้าและการดำเนินการ ขออนุญาตก่อสร้างที่สร้างต้นทุนและความซับซ้อนแก่ผู้ลงทุน ข) ความไม่ชัดเจนในข้อกำหนดระหว่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการพาณิชย์และกฎหมายที่เกี่ยวกับการเปิดเสรีทางการค้าและการสร้างระบบตลาดที่มีความขัดแย้งกัน ดังนั้นการเลือกตีความกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐยังไม่ได้มาตรฐาน ค) กฎหมายที่ว่าด้วยการถือหุ้นขาดดุลที่สำคัญในการปกป้องสิทธิแก่ผู้ถือหุ้นขนาดเล็ก ง) อุปสรรคจากระบบของส่วนลดภาษีมูลค่าเพิ่มแก่ผู้ส่งออก โดยต้องให้บริษัทที่ปรึกษาที่คิดค่าธรรมเนียมร้อยละ 25 ถึง 30 ของเงินภาษีที่คืนเพื่อเร่งการยื่นขอคืนภาษี จ) กระบวนการอนุมัติการนำเข้าสินค้าของยูเครนจะไม่ยอมรับการประกันมาตรฐานจากประเทศคู่ค้าหรือกระบวนการที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยการนำเข้าจะมีกระบวนการอีกชั้นในการรับรองสินค้าซึ่งสร้างต้นทุนทางเวลาและค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นแก่ผู้นำเข้า

5) จากความห่างไกลทางภูมิศาสตร์ สินค้าที่นอกจากตรงกับความต้องการของผู้บริโภคและอุปโภคในยูเครนจะต้องเป็นสินค้าที่ไม่เน่าเสียง่ายหรือมีน้ำหนักเบาและราคาสูง (high value-to-weight/bulk) ได้แก่ อาหารกระป๋องและกึ่งสำเร็จรูป ซึ่งการขยายตัวของตลาดผู้บริโภคในยูเครนและการขยายตัวของตลาดสินค้าอาหาร ซึ่งมีมูลค่าถึง 50,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งการค้าส่งคิดเป็นร้อยละ 70 ขณะที่การค้าปลีกมีเพียงร้อยละ 30 โดยสินค้าอาหารกระป๋องมีส่วนแบ่งในตลาดมากที่สุด นอกจากนั้น ธุรกิจตลาดสินค้าปลีกและร้านสรรพสินค้าก็เป็นธุรกิจที่น่าสนใจ

โดยสรุปแล้ว การวิเคราะห์เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศประกอบกับการใช้ตัวแบบ CAGE จะทำให้เห็นภาพตลาดใหม่อย่างยูเครนได้ชัดเจนขึ้นมากกว่าการใช้ความเชื่อหรือสัญชาตญาณที่ปราศจากเหตุผล ระยะห่างทางวัฒนธรรม ระเบียบการบริหาร ภูมิศาสตร์ และระบบเศรษฐกิจ ที่ถูกวิเคราะห์ทำให้สามารถประเมินโอกาสและสร้างข้อเสนอแนะในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและยูเครน ซึ่งอาจเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจจะระหว่างกัน นอกจากนี้บทความวิจัยนี้อาจเป็นต้นแบบในการวิเคราะห์โอกาสในตลาดใหม่ในกลุ่ม CIS ที่ภาคเอกชนไทยหมายตาและต้องการมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. 2544. ข้อมูลการค้าระหว่างไทย-ยูเครน. ใน: [http://www.dtn.go.th/vtl_upload_file//1250752695625/ukraine_trade\(%E0%B8%AA.%E0%B8%84.09\).doc](http://www.dtn.go.th/vtl_upload_file//1250752695625/ukraine_trade(%E0%B8%AA.%E0%B8%84.09).doc). (accessed ธันวาคม 20, 2554)
- จิตติภัทร พูนขำ. 2551. พลังงานกับอำนาจ: ความสัมพันธ์ต่างประเทศระหว่างรัสเซียกับสหภาพยุโรป. *วารสารสังคมศาสตร์* 39(1): 33-76.
- ณัฐนันท์ คุณมาศ. 2551. พาหนะในการปกป้องสินค้าเกษตรไทยไปยังสหภาพยุโรป. เอกสารประกอบการประชุมรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 10 (3-4 ธันวาคม 2551), คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง. 2555. สถิติการเดินทางเข้าออกจำแนกตามสัญชาติและประเภทการตรวจลงตรา. <http://www.immigration.co.th> (accessed มกราคม 20, 2555)
- Aerosvit Ukrainian Airline. 2012. <http://global.aerosvit.com/eng.html#geo2leng>. (accessed January 14, 2012)
- Alvarez-Rivera, Manuel. 2007. Ukraine holds an early parliamentary election. In: <http://global-economydoesmatter.blogspot.com/2007/09/ukraine-holds-early-parliamentary.html>. (accessed July 20, 2011)
- Aslund, Anders. 2009a. *How Ukraine became a market economy and democracy*. Washington DC: Peterson Institute for International Economics.
- , 2008. Leonid Kuchma built a prosperous Ukraine. *Moscow Times*. August 28, In: <http://www.iie.com/publications/opeds/oped.cfm?ResearchID=996> (accessed July 20, 2011)
- , 2009b. Ukraine above the rest in crisis management. *Moscow Times*. April 22, In: <http://www.iie.com/publications/opeds/print.cfm?ResearchId=1189&doc=pub> (accessed July 20, 2011)
- Barrington, Lowell W., and Erik S. Herron. 2004. One Ukraine or many? Regionalism in Ukraine and its political consequences. *Nationalities Papers* 32(1): 61.
- Barrington, Lowell, and Regina Faranda. 2009. Reexamining region, ethnicity, and language in Ukraine. *Post Soviet Affairs* 25(3): 236-238.

- Bergsten, C. Fred. 2009. *How Ukraine became a market economy and democracy in Anders Aslund*. Washington DC: Peterson Institute for International Economics.
- Britannica Encyclopedia. 2011. Ukraine. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/612921/Ukraine/30109/Transportation-and-telecommunications>. (accessed July 20, 2011)
- Caspian factor. 2011. Eurasia Canal Project postponed. <http://www.casfactor.com/en/main/135.html>. (accessed January 13, 2012)
- CIA World Factbook. 2012. Europe: Ukraine. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>. (accessed January 13, 2012)
- Embassy of Ukraine in the Kingdom of Thailand. 2009. Trade and economic relations: Status and perspectives. <http://www.mfa.gov.ua/thailand/en/6742.htm>. (accessed July 20, 2011)
- Epstein, Rachel A., and Ulrich Sedelmeier, eds. 2009. *International influence beyond conditionality: Postcommunist Europe after EU enlargement*. London: Routledge.
- European Commission. 2011. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010 Country Report on Ukraine*. Brussels: European Union.
- Foreign and Commonwealth Office (FCO). 2010. *UK Trade & Investment: Doing business in Ukraine*. London: Foreign and Commonwealth Office.
- Friedman, Thomas L. 2005. *The World is flat: A brief history of the Twenty-First Century*. New York: Farrar Straus and Giroux.
- Ghemawat, Pankaj. 2007. *Redefining global strategy: Crossing borders in a world where differences still matter*. Boston, Mass: Harvard Business Review Press.
- Helbig, Adriana., Oksana Buranbaeva and Vanja Mladineo. 2009. *Culture and customs of Ukraine*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Hinton, Hugh. 2008. Explaining policy choices in transition economies: Models of economic Policy in Ukraine. Department of Political Science and Public Administration. The University of Toledo
- Kosivart. 2004. Ukraine. Geographic-situation. <http://www.kosivart.com/eng/index.cfm/do/ Ukraine>. (accessed January 14, 2012)
- Kravchuk, Robert S. 2002. *Ukrainian political economy: The first ten years*. New York: Palgrave Macmillan.

- Kulyk, Volodymyr. 2001. The politics of ethnicity in post-Soviet Ukraine: Beyond Brubaker. *Journal of Ukrainian Studies* 26(1-2) : 197-221. <http://ipiend.gov.ua/uploads/docs/Kulyk-JUS-2001.pdf>. (accessed July 20, 2011)
- Kuzio, Taras. 2009. *Democratic revolution in Ukraine: From Kuchmagate to Orange Revolution*, ed. London: Routledge.
- Kuzio, Taras. 2005. Kyiv Divided on how far to go with Re-Privatization. *Eurasian Daily Monitor* May 11 In: http://www.taraskuzio.net/media18_files/35.pdf (accessed July 20, 2011)
- Kuzio, Taras. 2010. Populism in Ukraine in a comparative European Context. *Problems of Post-Communism* 57(6): 3-18.
- Kuzio, Taras. 2011. Viktor Yanukovich: The First 100 days, back to the past, But what's the rush? *Demokratyzatsiya* 18(3): 208-218.
- National Security Research Division. 2007. Encouraging trade and foreign direct investment in Ukraine. http://www.rand.org/pubs/monographs/2007/RAND_MG673.pdf. (accessed July 20, 2011)
- Natthanan Kunnamas. 2008. Old, new and scare protectionisms: Thailand's agricultural exports to the EU. Ph.D. thesis, University of Leeds.
- Pirie, Paul S.. 1996. National identity and politics in Southern and Eastern Ukraine. *Europe-Asia Studies* 48(7): 1079-1104.
- Polese, Abel. 2009. Privatization, marketization and the private-public dichotomy, the limits of Post-Socialist transitions: Some lessons from Ukraine (1991-2009). Edinburgh: University of Edinburgh.
- Rodgers, Peter. 2006. Understanding regionalism and the politics of identity in Ukraine's Eastern borderlands. *Nationalities Papers* 34(2): 157-174.
- Shulman, Stephen. 2001. The cultural foundations of Ukrainian national identity. *Ethnic and Racial studies* 22(6): 1011-1036.
- Shulman, Stephen. 2005. National identity and public support for political and economic support in Ukraine. *Slavic Review* 64(1): 59-87.
- Sushko, Oleksandr, and Olena Prystayko. 2008. *Ukraine in nation in transit 2008*. Jeannette Goehring, ed. Budapest: Freedom House.
- The Economist. 2007. A bear at the throat. *The Economist*, April 14, 55.

- UEFA. 2012. Euro 2012. <http://www.uefa.com/uefaeuro/>. (accessed January 14, 2012)
- UK Trade and Investment Service. 2010. Overseas business risk – Ukraine. <http://www.ukti.gov.uk/export/countries/europe/easterneurope/ukraine/premiumcontent/107713.html>. (accessed July 20, 2011)
- Vollmer, Bastian et al. 2009. *Ukraine country and research areas report*. Kiev: Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS).
- Woehrel, Steven. 2012. Ukraine: Current issues and U.S. policy. Congressional Research Service.
- World-geographics. 2012. Ukraine. In: <http://www.world-geographics.com/europe/ukraine/>. (accessed January 14, 2012)
- Zhurzhenko, Tatiana. 2002. *Language politics in contemporary Ukraine: Nationalism and identity formation and questionable returns*. A. Bove, ed. Vienna: IWM Junior Visiting Fellow Conferences, Vol.12